

muni domo sub cura alicuius clerici erudiuntur in doctrina Christiana, & Hispanè vocantur *los niños de la doctrina*, & nutritio puerorum expositorum honorem civitatis respiciat; at quia est in commodum certarum personarum, & non in commodum universale totius civitatis, non potest pecunia publica in hoc expendi. Auendaño *num. 21*. Vnde iudex potest compellere diuites, ut dent elemosinam pro hoc exposito nutriendo, ne fame pereat, ut docet glossa *cap. sicut y 47. dist. 8*. & Panorm. *cap. si quis propter necessitatem, de furtis*. Auendaño *num. 19*. Subdens, quòd interim dum exquiruntur elemosinæ, fiet mutuum de bonis communibus, quando est periculum mortis in mora; & similiter dicit Auendaño *eodem num. 19*. cum Carpola *cautela 2*. si mater pueri damnatur ad mortem, alendus est puer non ex bonis communibus oppidi, sed ex elemosinis diuitum.

15 Decimotertiò inferitur hanc pecuniam publicam non posse infumi in solutione exactionum regalium, id est, *pechos, y servicios Reales*; quia hoc non concernit bonum omnium, sed illorum, quos dicimus *pecheros*, qui de suo patrimonio id solvere debent. Sic Auendaño *num. 22*. Greg. Lopez *lib. 10. sine tit. 18. part. 3.*

16 Decimoquartò inferitur, quòd salarium, quod præstari debet custodibus messium, vinearum, &c. vicinorum alicuius loci, non potest solvi ex hac pecunia publica, sed ex pecunia vicinorum habentium vineas, vel fegetes, quia licet utilitas communis sit, ut in loco adit abundantia vini, & frumentii, ob idque compelli possint vicini, ut vineas, & oliueta plantent, agròsque colant, ut notat Bart. Puteus, Florianus, & habetur *l. 4. §. tit. 20. part. 2. iuncta l. 1. tit. 11. part. 2*. at hac utilitas vniuersalis est secundaria; principalis verò utilitas est priuata dominorum illorum agrorum, vel vinearum. Sic Auendaño *latius probans num. 23, 24, 25*.

17 Vnde pulsationes campanarum, quæ fiunt ob fuganda nubila tempore, quo sunt fructus pendentes in agro, debent fieri non de bonis communibus, sed expensis eorum, qui fructus habent. Auendaño *num. 25*.

18 Decimoquintò inferitur, quòd si graculi, vel vermes, vel locustæ nascantur in vineis, vel messibus alicuius, potest cogi, ut suis expensis occidat hæc, tum ne re sua abutatur; tum etiam ne inde procedant ad aliorum vineas, & messes: si verò hæc nascerentur in agris publicis compascuis, Hisp. *balidos*, esset commune bonum consummi has locustas, & cum sint in prædiis publicis, deberent mundari expensis publicis: deficientibusque bonis publicis debet imponi collecta iuxta patrimonium cuiuslibet. *Loranes. C. si sine censu*. Auendaño *num. 26*.

19 Decimosextò inferitur, quòd licet regulariter ciuitas non possit facere gratiam, ut habetur *dicta l. 22. noue recopil.* at si aliquis seruiuit multum reipublice in aliquo negotio, nec habuit conueniens salarium, & reipublica bene luata est propter singularem illius industriam, & laborem, bene potest ultra paruum salarium iam præstitum aliquid remanere iuxta feruitij meritum, de bonis communibus. Sic late probat alios referens Auendaño *numero 43*.

Decimoséptimò inferitur, non posse de bonis publicis solvi elemosinam predicatoribus, qui ad infantiam populorum vocantur in quadagesima; quia cum hoc minus sit Episcoporum, & Parochorum, ab ipsis petenda est hæc elemosina, Auendaño *num. 27*.

Decimooctauò inferitur, quòd expensæ, quæ fiunt in processionibus, non de bonis communibus extrahendæ sunt: si tamen ex consuetudine clericis, sacristis, & aliis gestantibus cruces soleat dari aliquid ad concedendum de bonis communibus, potest dari: & similiter si aliqua moderata erogari solent in tripudijs, & aliis in honorem festi, licet de bonis publicis fiant, iuste erogantur. Et id generali Hispaniæ vsu admissum est. Sic late probans Auendaño *num. 28*.

Decimononò inferitur, quòd si Ecclesia non habet sufficientes redditus, ut reparetur, si vna est tantum Ecclesia parochialis, potest subueniri ex bonis communibus, quia commodum spirituale, quod in Ecclesia percipitur, omnes tangit. Sic alios referens Auendaño *num. 29*.

Vigésimò inferitur, quòd licet de bonis communibus non possint Correctores, seu prætores facere conuulua inter se, at si Concilium ciuitatis inuitat ad prandium Magnatum transuentem, bene possunt facere expensis ciuitatis; secus si aliqui ex Concilio per se, Concilio non vocato, id faciunt. Sic habetur *l. 226. in legibus Stili*: dicit tamen Auiles *cap. 30. Prætorum. §. ni comidas*, quòd nunquam vidit eam vsu feruari, bene tamen vidit aliquando, quòd quando senatores Concilij Regij transitum faciunt per aliquam ciuitatem, Concilium ciuitatis eis donat aliqua parua comestibilia.

Præterea nota quòd ea quæ sunt publica, & ad publicum vsum destinata, non potest Rex minuire. Sic alios referens Auiles *cap. 1. Prætorum. §. tier-ra. n. 2. Perez lib. 3. ordin. tit. 14. l. 9*.

Tandem nota, quòd erogatio huius pecunie publicæ in omnibus casibus dictis fauenda est de mandato iudicis, & Rectorum ciuitatis copulatiue, ut expresse habetur *lib. 3. tit. 6. l. 2. noue recopil.* ibi, *con libramiento librado de la justicia, y regidores*, licet de iure communi soli Rectores poterant sine Præsidis arbitrio. Sic alios referens, & textus, Auendaño *dicto cap. 10. num. 29*.

CAPVT VII.

De emptione, venditione, & locatione.

SVMMARIVM.

- DVB. I. An si minor existens sub potestate patris, vel curatoris aliquid ad creditum emat, contractus sit omnino nullus.
- 2. An qui habet licentiam Papa, vel Episcopi ad petendam elemosinam vno anno per se, vel per alium, ut sua necessitati consulat, possit hoc ius locare alteri pretio aliquo.
- 3. An liceat emere à sartoribus, vel ad eorum officialibus fragmenta, quæ supersunt ex vestibus, quas conficiunt: aut etiam à textoribus vnam, vel alteram sericam gauasini vnam vendentibus.
- 4. An licitum sit vendere triticum plaris, quam per pragmaticam regiam taxatum est.

5. An

5. An sit obligatio seruandi pragmaticam in anno stercoribus, adeoque magna, & certum sit agricolas non excepturos sumptus illam seruando.

6. An in casu quo pragmatica tritici non obliget, possit vendi triticum eo pretio, quòd habuerit in ciuitate, aut seruanda sit aliqua moderatio ratione pragmatice.

7. An quando in diuersis regni partibus diuersa vigent pragmaticæ, possit venditor conuenire cum emptore, quòd ipse portabit suis expensis.

8. An illi, quibus panem pinferre prohibuitur est, si illum sibi, & colium vendam cum lucro moderato, peccent mortaliter, & teneant restituere.

9. An quando iudex, vel is, ad quem spectat taxare pretia, apponit pretium exorbitans pani subactis, excusantur vendentes tali pretio.

10. Quod censetur moderatum lucrum, excepto valore tritici, quòd concedit pragmatica pistoloribus panem pinferentibus.

11. Quòd sit pretium iustum panis deforis asportati.

12. Triticum vendentes triticum ultra pretium taxæ pistoloribus, & arcecaris, & agasionibus extrahentibus illud ad alta loca, teneantur restituere excessum pretij, quando constat hos pistores, & agasiones excessiue totum illud pretium, & insuper moderatum lucrum ex venditione tritici, vel panis cocti.

13. Triticum agasiones, & pistores non inuenientes triticum iuxta pretium taxæ, possint illud emere ultra taxam, & iterum vendere, & excipere totum illud excessum, & insuper moderatum lucrum, & expensis asportationis.

14. An possint molendinarij illam tritici mensuram, quæ pro pretio solat illis solui, vendere eodem pretio ac venditur triticum deforis asportatum.

15. An liceat carius vendere pecunia credita, quam numerata, saltem in vsu mercatoris, quæ communiter pecunia credita vendi solet.

16. An liceat vilis emere anticipata solutione, saltem quando communis emendi modus est eiusmodi, ut contingit in venditione lenarum.

17. An liceat debitum aliquod emere minori summa, quam illud sit.

18. An fas sit ipsi debitori emere debitum, quòd ab hinc vno anno debet, minori pretio, quam sit ipsum debitum.

19. An censum iam imposum liceat minori pretio emere, quam per leges regias taxatus est.

20. An eadem, qui soluit censum, liceat redimere viliori pretio, quam census constitutus est, sicut eundem tertio liceat viliori pretio emere.

21. An liceat alicui vendere fundum, vel domum, & reseruare sibi fructus, vel redditus domus, vel fundi, donec soluat sibi fundi pretium.

DVBIVM I.

An si minor existens sub potestate patris, vel curatoris, aliquid ad creditum emat, contractus sit omnino nullus.

RATIO dubitandi, quia in *l. 22. tit. 11. lib. 1. noue recopil.* huiusmodi contractus declaratur nullus. Cæterum dicendum est, quòd quando filius, licet sit sub patria potestate, est extra patris curam seorsum habitans, sibi que extra patris Th. Sanchez, Consil. moral. Tom. 1.

auxilium victum quaerens, validus est huiusmodi contractus, nam ad contrahendum non attenditur, quòd sit sub patria potestate, sed quòd sit extra patris curam, seorsum habitans, sibi que extra patris auxilium victum quaerens. Nec oppositum decernit lex citata, quæ tantum annullat contractus à minore factos, qui non solum sit sub patria potestate, sed etiam sit sub patris cura, simul habitans. Sic tenet Perez alios referens *lib. 3. ordin. tit. 8. l. 1. fol. 603. versic. fallit secundo*; & ibi *versic. fallit tertio*, dicit etiam fallere in filio coniugato, & velato, quia iam est extra patris potestatem, & alias limitationes ponit, ad ad quas se remittit Gutierrez *aubent sacramenta puerum, num. 48. sine*, & dicit eas esse viles, & sic videtur eas probare.

DVBIVM II.

An qui habet licentiam Papa, vel Episcopi ad petendam elemosinam vno anno per se, vel per alium, ut sua necessitati consulat, possit hoc ius locare alteri pretio aliquo.

DVPLEX est sententia. Prima dicit non posse, & teneri alterum restituere, quòd acquisierit ultra pretium locationis, quòd dedit, & suam sustentationem, vel illi, cuius erat licentia, si nondum consultum erat sua necessitati; si autem consultum iam erat, alijs pauperibus; quia intentio Pontificis concedentis hanc licentiam non est, ut loctur. Sic Manuel Rodriguez in *Bulla compositionis num. 51. sine. Cordub. summa quest. 98*.

Secunda sententia probabilior dicit posse, nec causari obligationem restituendi; quia expresso aliquo iure non prohibetur locare: nec fit inhabilis ad pretium locationis recipiendum; & locat illud ius, quòd habet, estque contractus fortuna, quo uterque lucri, & iactura periculo exponitur. Sic Enriquez *lib. 7. de indulg. cap. 3. n. 5*.

DVBIVM III.

An liceat emere à sartoribus, vel ab eorum officialibus fragmenta, quæ supersunt ex vestibus, quæ conficiunt, aut etiam à textoribus vnam, vel alteram sericam gauasini vnam vendentibus.

RATIO dubitandi est, quia talia fragmenta, quæ supersunt, sunt furto ablata ex eo quòd illis superest ex vestibus, quas faciendas accipiunt: & ad minus etiam, quòd vendunt ipsi magistri; est dubium an illud furetur; solent enim aliquando plus petere ad vestem conficiendam, quam sit necessarium: res autem, quæ sub dubio est, an iuste possideatur ab altero, non potest emi.

Quòd autem ad textores attinet, ratio dubitandi in eo consistit, quia certum est eam vnam, vel vnas, quas textores vendunt, abscondere ex telis, quas ipsis infirmiores texendas tradunt: & quòd in ipsorum fauorem allegant, qui ab illis emunt; est, quòd in singulis quibusque libris bombycis est pactum, quòd exhibeatur plus, vnus quadrans textori pro dispendijs. Quòd si aliqui quadrantes supersunt, propter suam ipsorum diligentiam ad ipsos pertinent: pactum enim est quod

quod modò superfit, modò defit, non plus, nec minus reddat, quam ipsum pondus, exceptis talibus quadrantis, atque ita quidquid defit, solumt infortiori, quando textor reddat telam: dicitur ergo fieri posse, ut ista vlna, quas vendunt, superfit ex quadrantis prædictis, vel si non superfluit, textor soluit infortiori quidquid defit. Sed in contrarium est, quòd potest textor uti fraude ad non soluendum hunc defectum immittendo mel, aut in loco humido telam constituendo, aut postea iureiurando affirmantes se nihil surripuisse infortiori, aut alios prætextus quaerendo, quibus motus infortiori aliquid remittat.

3 Dico primò, si ea, quæ superfluit, essent aded modica, quæ, moraliter loquendo, à dominis haberentur pro derelictis, illique displiceret, quòd eiusmodi fragmenta ipsis redderentur: non tenentur etiam officiales factorum restituere, & sic licitum erit ab illis emere. Sic respondit mihi in quadam epistola suo nomine subscripta quidam satis doctus Magister à me consultus, Et facit pro hoc quòd docent Nauarra lib. 4. de restit. cap. 1. num. 18. fol. 472. & Metina lib. 1. summa cap. 14. §. 30. fol. 663. pag. 1. nempe quòd si homo diues habeat in vinea aliquos manipulos, qui ei nihil profunt, nec ad aliquid deferunt, immo nil curat de illis, capiens eos clam, non tenetur restituere, quia illi videntur haberi pro derelictis.

4 Secundò dico, si prædicta fragmenta, quæ superfluit, essent magna, & magni valoris, licitum est ea emere à factoribus magistris, non verò ad officialibus, quia illis communiter minus soluitur, quam merentur facturæ: atque ita mihi dixerunt multi ex timoratis, & rectæ conscientia, cum quibus hoc contulit: & sic sibi compensant, & satisfaciunt his, quæ superfluit. Quæ ratio non procedit in officialibus, hi enim pactum iniere cum magistro sub certa quantitate, & modo in integrum solvatur magistro, modò non hic illis in integrum soluit. Sic idem præfatus recentior Magister.

5 Vltimò dico, quòd nisi sciatur textorem aliquem in rebus sui officij iniuste, ac perperam procedere, potest tuta conscientia ab illo emi, quandoquidem id, quòd emitur, potest pertinere ad quadrantes, vel si ita non est, leue, aut ferè nullum est damnus infortiori, si quidem soluendum est illi in integrum suum pondus; ex eo autem quòd aliqui sunt, qui furetur variis vtentes modis, & indultis, non est cur macula iniiciatur in omnibus, & apponatur dubium; sic prædictus neotericus, & Enriquez in alia epistola à me consultus.

D V B I V M I V.

An licitum sit vendere triticum plus quam per pragmaticam regiam taxatum est.

1 A D huius resolutionem oportet supponere, quid per pragmaticas regias circa tritici venditionem decretum sit. Et quidem variæ sunt circa tritici venditionem pragmaticæ: nam anno 1571. & 1582. iussit Philippus Hispaniarum Rex, neminem Ecclesiasticum, aut seculares vendere triticum plus quatuordecim argenteis: fanecam verò farinæ quatuordecim argenteis, & insuper triginta maraueinis: atque hæ pragmaticæ fuerunt postrema.

Item quòd attinet ad panem coctum, reno- 2 uata fuit pragmatica anni 1568. & 1578. scilicet, ut venat pretio moderato iuxta pretium grani, cum lucro mediocri, & proportionato, illo scilicet, quòd taxatum sit per iudices in suis territorijs.

Item confirmata fuit epistola anni 1568. vide- 3 licet, quòd nemo, qui non sit pistor, aut in hoc tractate confueverit, nec talis sit, qui sit intermitendus, aut vltus similibus lucris, possit per se, nec per pistrices, aut personas alias, nec alio medio, aut pacto, modo, aut cautela panem coctum vendere, nec simili commercio uti sub statutis penis contra eos, qui vendunt triticum præter taxam. Quas quoque incurrit pistores, aut quicumque alij prædictum panem in grano accipientes ad subigendum, coctumque vendendum ab eis, quibus prohibitum est, quolibet modo, pacto, aut conditione acceptent, ut lucrum asportent, vel interesse in integrum, aut ex parte.

Item confirmatum fuit decretum Imperatoris 4 Caroli Quinti, quòd videlicet nemo cuiuscumque qualitatit sit, emat panem, triticum, aut hordeum, aut typham, nec auenam sub parua, vel magna quantitate, ut iterum vendat. Et quòd hoc non extendatur ad agationes, seu ad alias personas, quibus sit officium hinc illuc merces asportare, & loco illarum prædicta frumenta emunt, ut iterum vendant; nec ad illos, qui emunt panem ex aliis ad alia loca asportandum, ut reuendant, dummodo hi maneant obligati ad vendendum statim, ac illum attulerint ad loca, ita ut non claudant in horreis, ibique reponant, ac referent, ut carnis reuendant.

Item reuocatum fuit in dicta pragmatica anni 5 1571. quòd erat prohibitum, scilicet, quòd conductores reddituum tunc cancellariorum, quam secularium non possent locare panem ad vendendum, & illis fuit concessum posse hoc facere, dummodo non vendent triticum ultra pragmaticam.

Item fuit confirmatum decretum illud anni 6 1568. scilicet, quòd qui deforis asportaret triticum vendendum, possint accipere ultra taxam sex maraueinos pro singulis leucis in vnaquaque faneca tritici, & typhæ, & quinque maraueinos pro leuca, in qualibet faneca hordei, & auenæ.

Item in prædicta pragmatica anni 1582. taxata 7 fuit faneca hordei pretio sex argenteorum, & faneca typhæ octo argenteorum pretio. Quòd attinet ad auenam, & panicum, nihil fuit immutatum, atque ita obseruanda est pragmatica anni 1566. scilicet, quòd vendatur auenæ faneca centum maraueinis, & panici ducentis & quadraginta duobus maraueinis.

Tandem fuit confirmatum, quòd fuerat dispo- 8 situm in pragmatica anni 1558. scilicet, quòd hæc taxa non intelligatur in locis, quæ in pragmatica excipiuntur sequentibus verbis, scilicet in Galizia, Asturias de oniedo, & santillana, & las quatro sacadas con las villas de gangas, y Tingo, & los Arguellos, & merindades de valdebaron Eubabia de insio Viscaya, encartaciones, & provincias de Guipuzcoa, ni en la Merindad de Trajmera, & cinco villas, ni a las otras villas, & lugares, & Merindades, & valles, & tierras, que estan cerca de ellos hasta diez leguas de la mar, y quanto al pan, que viene por la mar de fuera de estos Reynos. Hæc in pragmatica.

Circa

9 Circa hæc ergo pragmaticam dubitatur in genere, an licita sit, & transgressores ad culpam, & restitutionem obliget.

10 Circa hoc Nauarrus summa Hispana cap. 23. num. 84. dicit superexcedentem pragmaticam pretium peccare mortaliter ex mente aliquorum, & teneri restituere excessum. At ex proprio Marte num. 86. dicit pragmaticam non obligare ad culpam illius transgressorum, quia iuxta ipsum, lex humana penam imponens transgressoribus non intendit obligare ad culpam, sed ad penæ solutionem.

11 Sed pro resolutione oportet duo supponere fundamenta.

Primum est ad publicam potestatem pertinere rebus venalibus, his potissimum, quæ ad vitam sunt necessaria, competens pretium designare, & eos qui carius vendiderint punire. Ratio, nam ad publicam potestatem spectat utilitati ciuium, & reipublicæ consultare. l. 1. de offic. præsid. & l. 1. ff. de officio præfecti urbis. §. cura carnis. & l. annonam. ff. de extradi. crimin. sed maxime vile, & necessarium est reipublicæ tempore annonæ, rebus ad victum necessariis pretium taxari, alias plures pauperes fame perirent; ergo. Ita Metina q. 36. de restit. Sotas lib. 6. de iust. q. 2. art. 3. vers. 3. concl. Mercado lib. 2. de contrah. c. 6. Castro lib. 1. de lege penali cap. ultimo. vers. alia sunt. Mexia pragmatica tritici concl. 1. n. 4.

12 Secundum fundamentum, & pretium legale, id est, per Principem, vel rempublicam taxatum, si iustum sit, consistit in indiuisibili; ita ut in quantumuis paruo excessu, ultra illud vendatur, peccet venditor, & restituere teneatur. Si paruus excessus sit, erit peccatum veniale; si verò magnus, erit peccatum mortale, sic Sotas, & Mercado ubi supra, Palacios vers. emptio. Gabr. 4. d. 15. q. 10. art. 1. His positis, sit

13 Prima conclusio, iure optimo Princeps taxam posuit tritico in pragmatica. Ratio, quia ex primo fundamento, Principis est taxam rebus venalibus necessariis imponere, at triticum est valde necessarium vite humana: conseruanda; ergo. Item quia cum ita simpliciter necessarium sit, ut omnes illud emere cogantur, possent agricolæ ex necessitate tritici anla desumpta, ita pretium tritici tempore annonæ augere, ut pauperes fame perirent. hæc conclusionem docent ferè omnes Doctores pro sequenti conclusione allegandi.

14 Secunda conclusio; vendens triticum, vel aliam rem pragmatica taxatam ultra taxam, tenetur, & si notabilis sit excessus, peccat mortaliter. Ratio, quia qui rem vendit plus iusto pretio, tenetur restituere, & peccat, talis enim est, qui triticum ultra taxam vendit, nam Princeps magna præhabita consultatione id pretium tritico statuit, & pretium legale (ut dixi in secundo fundamento) consistit in indiuisibili, ita docent Metina; Castro ubi supra, Mercado lib. 3. de contrah. c. 4. Soto 4. d. 25. q. ultima. art. ultimo. vers. 4. concl. Corduba summa casuum q. 78. Nauar. summa Latina c. 23. n. 88. Mexia pragmatica tritici, to- ma concl. 1. maxime n. 104. & concl. 2. n. 6. Gutierrez lib. 2. præf. 182. Aragon 2. 2. g. 11. art. 3. fol. 35 1.

15 Tertia conclusio, pretium cuiusuis rei per pragmaticam taxatam intelligitur, modò bona sit, si enim defectum habeat, tantum pretij il-

lius minuendum est, quantum defectus æstimatur. Sic Mercado lib. 2. cap. 7. & 8.

D V B I V M V.

Utrum sit obligatio seruandi prædictam pragmaticam in annis sterilibus.

E Stico prædicta tritici pragmatica in genere, 1 obliget, ut dixi dubio præcedenti, dubitatur adfit ne obligatio illam seruandi in sterilibus annis, quando sterilitas est vniuersalis in tota prouincia, & aded magna, vt sit certum, agricolas non excepturos sumptus, si illam seruent; talis fuit anno 82. in prouincia Bæticæ, in quo dicunt omnes agricolæ sibi sterisse tritici fanecam triginta argenteis.

De hac re variæ sunt sententiæ. Prima est aliquorum, quos tacito nomine refert 2 Metina ubi infra, qui assunt quòd si virgine necessitate, & sterilitate, Rex non augeat taxam, pragmatica non obligat. Rationes huius sententiæ refert Metina, & soluit. Præcipua est dicere nõ esse iustum, quòd idem sit pretium tritici in anno abundante, & sterili, quando aded parcitas tritici, & multa pretio illius; sicut enim reliquarum mercium pretium augetur virgine illarum paucitate, ac defectu, præsentente petitione illarum; similiter est æquum, vt idem seruetur in tritico. Hanc etiam sententiam, scilicet, quòd quando est sterilitas, & agricola plus fiat triticum, quam taxatum est, possit plus vendi; tenet Mexia pragmatica tritici tota concl. 2. in textu, & glossa.

Secunda sententia dicit, quòd in annis etiam 3 valde sterilibus obligat pragmatica tritici. Probat primum, quia non fuit posita pragmatica ad annos fertiles, tunc enim non est necessaria, sed ad annos steriles. Secundò probatur, quia Rex, visa sterilitate, non augeat pretium. Ergo censetur velle, vt taxa obliget. Tertio probatur, quia munus agricolæ, sicut & mercatoris, expositum est lucro, & detrimento, quod sentiant necesse est in annis sterilitatis, illudque recompenfatur lucro fertiliu annorum: sicut enim in sterilibus plus est nummo aureo, sic in fertilibus minus valet. Quarto probatur, quia aliter melior esset agricolæ sterilitas, quam abundantia, quandoquidem tunc vendit pretio trium, vel quatuor nummorum aureorum. Vltimò probatur, quia Rex potest obligare venditorem, vt vendat suam mercem minori pretio, quam illi est, scilicet ob commune bonum reipublicæ; vt docet Bart. l. 1. §. cura carnis. ff. de offic. præf. num. 2. quem plures sequuntur, quos refert Couar. lib. 2. variarum, cap. 3. n. 5. ergo, &c.

Tertia sententia docet oppositum huius secunda. 4 Pro resolutione fit

Prima conclusio: non semper ac annus est aliquantulum sterilis, adedque necessitas, ac defectus tritici, dicendum est non obligare pragmaticam. Ratio, quia potuit Princeps ob commune bonum, & vniuersale, taxam imponere rei aded necessitæ, quale est triticum, limitemque ponere nimæ cupiditati pecuniarum. Quòd si in hoc casu non obligaret pragmatica, foret frustranea. Ita Doctores citandi pro secunda conclusione.

3 Secunda conclusio, quando prudentium, ac expertorum vitorum iudicio constat sterilitatem esse vniuersalem, non in vno oppido, duobus, aut quatuor, nec in decem, aut viginti agricolis, sed in vna provincia, & adeo magna, vt sit certum agricolis in tali provincia vendentes iuxta taxam, non elicitos sumptus, non obligat pragmatica. Probatur hac sententia rationibus.

6 Prima ratio est, quia ad hoc vt taxa sit iusta, opus est habeatur ratio sumptuum, ac expensarum, deturque aliquod moderatum lucrum; est liquidum iustum, quod qui inferuit reipublica, nihil amittit, sed potius habeat aliquod stipendium; atque hac est communis sententia, vt retuli ex Couar. ergo quando non in vno, aut altero particulari, sed communiter in tota provincia multo maior esset sumptus tritici, quam taxa, non obligaret pragmatica. Nec satis est dicere fore recompensationem in hoc quod sicut in annis sterilibus pretium tritici maius est, sic in abundantibus minus; quia si pragmatica esset pro omnibus annis, quae, v.g. vndecim argenteis, & non paucioribus triticum vendi iuberet, hoc esset optimum effugium: at pragmatica nihil fauet agricolis in annis abundantibus; tunc enim non valet triticum vndecim argenteis, sed multo paucioribus, atque ita nulla est recompensatio. Rursus non facisfacit, si dicatur, quod, sicut supra allegauit ex Barr. & aliis, potest Rex taxare mercem minori pretio, quam valet, ob bonum commune. Respondet enim Couar. ibi citatus tria. Primum est, illud Bartoli dictum non desumi ex legibus, quas ipse allegat. Secundum est, quod solum intendit Regem posse cogere agricolam, vt maiori pretio vendat quam pollet: ita vt non tantum lucraretur, quantum posset lucrari, non vero minori, quam sit iustum pretium; & addit haec verba: *Nunquam licet cogere quem vendere rem propriam pretio iniusto, etiam fauore reipublica.* Tertium denique est, quod Bartoli dictum tunc procedat, quando necessitas est publica, & ad bonum commune, velut ad aliquod bellum, &c. & non sit pecunia in republica ad emendum triticum iusto pretio; in tali enim euentu etiam gratis potest Rex facere, vt detur merces. Deinde dico, quod esto dictum Bartoli foret vniuersaliter verum, id sane esset, quando constat de bono communi, quia hoc preponderat particulari: at de hoc non constat; immo oppositum est manifestum, quia si agricola non elicit sumptus, & expensas, nec vult, nec potest seminare: quod est multo maius detrimentum communis boni, vt latissime declarat Rex Philippus in pragmatica anni 71.

7 Secunda ratio est, quia si pro hoc anno tam sterili ederet pragmatica taxans faneam tritici vndecim argenteis, manifeste taxa esset iniusta; quia hoc pretium esset multo inferius sumptibus; ergo eadem iniustitia erit praedictam taxam conseruare. Consequenter constat, quia eadem aequitas, & iustitia requiritur ad conseruandam legem in sua vi, ac ad illam de nouo ferendam.

8 Tertia ratio est, quia cessante fine, & ratione legis non in vno, aut in altero particulari, sed in communi, cessat obligatio legis, vt materia de legibus docent omnes Doctores, cap. cum est

sante, de appellat. & l. adigere. §. quamvis. ff. de iure patron. & late Mexia in pragmatica tritici, concl. 2. Sed in hoc casu cessat finis, & ratio legis quae fuit, vt agricola haberet moderatum lucrum ex venditione tritici, quo possint se ipsos sustentare, & conseruare agriculturam: nam si hoc anno faneam tritici venderent vndecim argenteis, non solum non lucrarentur aliquid, verum potius multum amitterent, & breuiter eorum substantia consumeretur: ergo hoc anno omnino cessat obligatio praedictae legis. Et in hoc casu locum habet, quod ait S. Thom. 2. 2. q. 60. art. 5. ad 2. videlicet leges, etiam iustas, aliquando non obligare; quia scilicet in aliquibus casibus illas seruare esset contra ius naturale, in quibus potius attendenda est mens legislatoris, quam verba legis: nam in casu praesenti agricola habent ius naturale ad percipiendum ex venditione tritici tot sumptus, quot in illo colligendo fecerunt; & insuper moderatum aliquod lucrum tanquam stipendium sui laboris.

9 Quarta ratio est, quia annis praecedentibus dum taxa tritici minor esset, Rex per suam legem pretium auxit ad vndecim argenteos; quia merito iudicauit taxam praecedentem non esse iustam pro illis annis, eo quod agricola non poterant percipere sumptus factos, & moderatum lucrum; ergo quotiescumque hoc idem accidat, censendum est Regem velle taxam illam non obseruari; hic enim locum habet quod ait glossa l. tale pactum. §. finali. vers. Per exceptionem. ff. de pactis, quod habetur pro statuto in casu omisso, quod legislator verisimiliter statueret, si de eo fuisset interrogatus, quam glossam Iurispreriti auream vocant.

10 Vltima ratio, quia ipsa pragmatica auget pretium tritici iis, qui deforis adportant propter expensas factas in adportando, & vt aliquod moderatum lucrum percipiant: ergo si manifeste, & absque vlla fraude constat expensas factas ab agricolis maiores esse, quam pretium taxae, iustum, & licitum illis erit ex quadam tacita dispositione legislatoris pretium augere. Quam rationem latius prosequitur Mexia pragmatica tritici conclus. 2. n. §. 9. & 10.

11 Hanc sententiam videntur tenere plures auctores, quorum verba referam. In primis Medina C. de restit. q. 31. vers. Praedictis tamen non obstantibus, haec dicit: Ad Rectores reipublicae spectat pretia rebus venditioni expositis determinare, copiam, vel penuriam attendentes, vt taxatio per eos facta continetur, vel etiam mutetur: & si continetur, eorum taxationi standum est; nisi notabilis causa taxationem mutandi appareat, quia tunc taxatio est iniusta, nec illi necessario standum, ex quo incipit esse irrationabilis: & ita si Rectores taxationem per eos factam non mutent, tunc erunt in conscientia, qui exigunt aliud pretium, licet forte in foro externo a pena immunes non sint. Quae autem maior causa esse potest in casu praesenti ad augendum pretium, quam quod in tota provincia expensae excedant taxam. Vnde quando ipse Medina q. 36. ait pragmaticam obligare tempore penuriae, intelligendus est, quando non est notabilis sterilitas in provincia, vt inuiti implemet eadem q. ad 2. vbi sic inquit: Intra tempus, pro quo posita est pragmatica, non est liberum venditori

ditoribus in pretio ascendere: etiam si aliquantum sint praeterea circumstantiae variae. Vbi dicens, aliquantulum, solum denotat, quod si circumstantiae non sint notabiliter mutatae, licita erit taxa; non vero quando sunt notabiliter mutatae, vt contingit in annis magnae sterilitatis. Item Nauarr. summa Lat. cap. 23. n. 88. dicens taxam panis ad culpam, & restitutionem obligare, haec subdit: Superueniente maxima necessitate tollitur omnino taxa. Item Mercado lib. 3. de contractibus cap. 6. §. quanto a esto, licet toto illo libro acerrime pragmaticam defendat, inquit, *No es licito per el costo particular de vno quebrantar la tasa, vbi inuit, quod si sumptus communiter excedant taxam, liceret. Et ibi paulo inferius ait, si en vna provincia, o reyno entero valesse el trigo comunmente a los labradores de modo, que no les que dasse ganancia, deslos se podria dudar, si estarian obligados a la tasa;* ergo a fortiori, quando non solum nullum perciperent lucrum, sed magnam partem expensarum amitterent, non tenebantur seruare taxam. Item Iosophus Angelus floribus quaest. theologic. 2. p. mat. de contractibus empirionis, fol. 320. sic inquit: Omnes vendentes frumentum vltra pretium pragmatica, tenentur restituere; sed cessante ratione legis taxantis, cessat lex. v.g. raritas, seu abundantia mercium, & emptorum est ratio variandi pretium, & vt experientia constat, quia superueniente abundantia, minuitur eius pretium, ita superueniente maiori penuria, quam fuerat tempore, quo lex condita est, debet frumentum pretium augerialias lex illa esse iniqua, si magis emptori, quam venditori faueret; nam vt lex olim facta, si modo fieret, esset illicita, ita esset quoque, si nunc seruetur. Item Mexia lib. de taxa panis nota conclus. 2. in textu, & glossa hoc late defendit. Item Couar. lib. 2. var. cap. 3. num. 5. inquit, Ad hoc quod pretium taxatum a Rege, vel republica rebus necessariis, vt frumento, vino, &c. sit iustum, & obliget in conscientia, defumendum est consideratis sumptibus, & expensis, & laboribus venditorum, & praeterea boni viri arbitrio data aliqua quantitate, quae ipsis venditoribus lucro cedat, l. venditor, §. si constat. ff. communia praed. Ergo quando non tantum lucrantur agricola; immo magnam facerent iacturam, si frumentum pretio taxato venderent, non tenentur seruare pragmaticam. Item hanc sententiam, scilicet non obligare pragmaticam, quando sterilitas est magna, & communis, tenebantur plures viri docti iussu Episcopi Cordubensis super hac re congregati. Item omnes nostri Cordubae, & Granatae anno 1582. & plures Doctores Salmantini de hac re consulti, & alij docti recentiores.

12 Tertia conclusio hoc casu, quod pragmatica non obligat, etiam ij, quibus triticum viliori pretio, quam taxato per pragmaticam stetit, non tenentur ad taxam, sed possunt pretio communi vendere: sicut econtra, quando in communi obligat pragmatica, nihil refert, si alicui priuato multo carius triticum steterit, quominus ad pragmaticam teneatur: quia communi pretio a estimatione existente, nil refert venditori priuato carius, vel vilius sterili, quominus pretio communi possit, & teneatur vendere. Sic Couar. 2. var. resolut. cap. 3. num. 4. Medina quaest. 1. de restit. vers. praedictis, in fine. Sotus lib. 6. de iustit. quaest. 2. art. 3. vers. sequitur tertio. Conradus quaest. 56. de contract. conclus. 3.

Nauarr. cap. 17. Lat. & Hisp. num. 228. Syluest. verbo empirio. q. 10. Mercado lib. 2. de contract. cap. 11.

Supereff. soluere rationes prima, & secunda sententiae.

Ad argumentum primae responderetur rationem locum habere, vbi pretium non est a Principe taxatum: tunc enim ob mercium sterilitatem crescit pretium; at vbi taxatum est, non ob quantumque sterilitatem augendum est.

Ad argumenta secunda sententiae.

Ad primum, & secundum responderetur taxam legis solum factam esse pro annis mediocriter sterilitatis, & non pro annis magna, & excessiue sterilitatis: quod si aliquo anno notabilis sterilitatis Rex non auget pretium, id contingit propter similitudinem informationem, & quia singulis annis non expedit taxam variare, id relinquitur arbitrio prudentium, & doctorum virorum, vt attentis circumstantiis iudicent quod iustum fuerit.

Ad tertium, verum est officium agriculorum esse expositum amissioni, & lucro, quando aliqui solum particulares exiguis fructus percipiunt; secus quando omnes communiter in provincia. Ad illud de recompensatione patet ex dictis.

Ad quartum argumentum negatur sequela: quia in anno sterili est notabilis diminutio fructuum, qui colliguntur.

Ad vltimum patet ex dictis. Vide circa hoc 17 Nauarram lib. 5. de restit. cap. 2. num. 3.

18 Sed iam quod attinet ad agricolas, haec difficultas cessat, post pragmaticam editam a Philippo III. in fine dubij sequentis referendam; quoad omnes vero alias personas extat iam pragmatica ab eodem Philippo III. edita anno 1613. in qua auget pretium tritici, & statuit, vt illud sit decem, & octo argenteorum pro faneam tritici, & nouem pro faneam hordei circa cuius obligationem, vel in annis sterilibus, de obligatione idem dicendum est, quod diximus circa alias pragmatias hoc dubio, & procedenti, & dicemus in sequentibus.

DVBIVM VI.

An in annis, in quibus pragmatica taxans pretium tritici non obligat iuxta supra dicta, possit vendi pretio communiter corrente in ciuitate sine vlla attentione ad legem taxantem.

Dplex est sententia.

Prima docet in praedictis annis non esse licitum vendere triticum pretio communiter corrente in ciuitate, sed pretio, quod arbitrio prudentium, & expertorum debuisset Rex, vel reipublica augere: & illud solum pretium debere tunc iustum reparari. Ratio est, quia finis, & voluntas Principis, vel reipublicae est, quod semper sit aliqua taxa in tritico; neque id relinquantur auaritia agricolarum, & ita communiter est receptum, quod sit aliqua taxa in tritico: & ita supposito, quod taxa non obliget pro illis annis; quia pro illis non est iusta, voluntas reipublicae tacita est, vt loco taxantis succedat illud pretium, quod viri prudentes experti iudicant esse iustum, & quod deberet augeri per pragmaticam: & haec est quadam taxa a Principe tacite imposita. Ita tenent viri docti, & videntur fauere Molina tom. 1. de iust. disp. 83. vbi inquit, quando pretium legale est iniustum,

DUBIUM VIII.

iuslum, non potest vendi pretio naturali cariotti, sed tantum pretio pio; quia si illud taxaret lex, esset iustum.

- 2 Secunda sententia docet nullatenus esse attendendum pro illis annis ad pretium taxatum à pragmatica; sed tunc seruandum esse pretium naturale, atque ita vendi posse quolibet pretio currente in ciuitate, quod pro illo inueniri possit. Ratio est, quia tantum est duplex pretium rerum, scilicet legale, & naturale: ergo quando non est pretium legale, quia lex non obligat, standum est pretio naturali; sed quando pretium legale non obligat, quia iniustum est, perinde est, ac si non esset; ergo tunc standum est pretio naturali; nec enim priuata personæ possunt, nec debent se habere, tanquam Princeps ad pretium taxandum: ita vt vendentes non possunt illud excedere, cum nulla priuata persona ad id habeat auctoritatem; sed ideo recurrendum est ad pretium naturale. Ita docti recentiores.
- 3 Sit conclusio: Hæc secunda sententia est probabilior.
- 4 Quæ hæcenus diximus de taxa tritici, procedunt iuxta pragmaticas generaliter taxantes pretium tritici omnibus vendentibus; iam tamen anno 1620, edita fuit pragmatica à Philippo III. per quam aufertur taxa agricolis, & conceditur eis facultas, vt possint suum triticum vendere, quocumque pretio currente, quod poterint inuenire.

DUBIUM VII.

An quando in diuersis regni partibus diuersa vigent pragmatica, possit venditor cum euiore conuenire, quod ipse suis expensis asportabit.

- 1 Exemplum esse potest: si Toleti valeat faneca tritici quinque, Corduba vero decem, dubitatur, an possit Toletanus cum Cordubensi conuenire pro decem, hæc lege, quod ipsemet Toletanus portabit suis expensis triticum Cordubam; & generaliter potest quaeri in qualibet alia re, quando in diuersis locis diuersa vigent pragmatica, vel diuersa pretia. Sit
- 2 Prima conclusio: si venditor erat alioquin triticum suum, vel alias merces portaturus in eum locum, in quo carius venduntur, & ibi venditurus, iustus est contractus, licet Toleti celebretur. Ratio, quia excessus ille non datur in pretium, sed ratione interese; quia scilicet venditor tantundem lucraturus erat, & expensas facturus, & pericula itineris subiturus. Si autem non erat portaturus, esset contra iustitiam; quia Toleti, vbi celebratur contractus, & fit venditio, non tantum valet. Sic Merina C. de restit. quæst. 36. vers. alind dubium, & vers. si autem.
- 3 Secunda conclusio: si venditor nolit contractum celebrare Toleti, sed vult suis expensis, & periculo Cordubam portare, ibi venditurus, iustus est contractus, vt patet; quia iam vendit pretio, quo aestimatur in loco, in quo venditur.

An illi quibus panem pinsere prohibuitur, si illum subigant, & coctum vendant cum lucro moderato, peccent mortaliter, & teneantur restituere.

Duplex est sententia. Prima ait non peccare. Ratio, quia pragmatica non prohibet panem pinsere absolute, sed ne pinsant ad vendendum pretio excessiuo. Atque ita docet hæc sententia, quemlibet posse panem pinsere, & moderato pretio vendere. Ita tenet Mexia pragmatica anni 1568. vers. defraudatur.

Secunda sententia docet has personas peccare mortaliter, & teneri restituere illud moderatum lucrum, quod persona non prohibita pinsere, iuste lucraretur. Ratio est, quia pragmatica taxans pretium tritici est generalis, & ad omnes personas se extendit, & solum excipit personas infimæ notæ, quæ ex officio habent panem pinsere, & pistores vocantur, Hispanè *Panaderos*. Et his tantum concedit non obstante taxa tritici posse aliquod moderatum lucrum ultra pretium tritici in grano pro pane cocto vendendo, accipere: ergo reliquæ personæ, quæ non habent ex officio pinsere panem, & illum coctum vendunt cum moderato lucro, excedunt taxam pragmaticam: atque ideo peccant mortaliter, & tenentur restituere. Ita tenuerunt plures viri docti de hac re consulti.

Sit tamen prima conclusio: Non licet equitibus, seu personis nobilibus, nec personis Ecclesiasticis, nec per se, nec per interpositas personas panem pinsere, & illum coctum vendere, etiam cum moderato lucro: sed id tantum est licitum pistorijs, qui id habent ex officio; aut alijs personis tam infimæ qualitatis, vt non sit præter earum statum, seu qualitatem hoc officium habere. Probatur, quia ita prohibet pragmatica Philippi II. anno 1568. & adhuc rigidius pragmatica anni 1571. sub penis grauius. Ita tenent omnes Doctores statim referendi contra Mexiam.

Possunt tamen prædictæ personæ nobiles, & Ecclesiasticæ prohibita panem pinsere, excusati à mortali propter paruitatem materiæ: erit autem paruitas materiæ in hac re etiam vsque ad quinquaginta fanecas panem pinsere; quia dampnum, quod reipublice infertur ex pistura prædictarum fanecarum, valde modicum est. Immo etiam si nobilis aliquis vir, aut femina etiam nobilis pauperes per se, vel per interpositas personas pinserint panem vsque ad centum fanecas, & illas sic vendant cum moderato lucro, non peccarent mortaliter. Ita docti Theologi.

Sit secunda conclusio: personæ prohibita panem pinsere, peccant mortaliter illum in magna quantitate pinsentes ad vendendum. Probatur, quia pragmatica anni 1571. id seuerè prohibet, & sub grauius penis, quæ indicant legislatorem velle obligare sub mortali, & lex ipsa iustissima est; & in bonum publicum, & illius transgressio redundat in graue reipublice dampnum, vt ipsa pragmatica declarat: quando autem lex est iusta, & materia grauis, obligat sub mortali, iuxta communem sententiam Doctorum in materia de legibus. Quod autem hæc materia sit grauis, colligitur primò, quia inde prouenit, vt omnes velint seruare

seruare triticum, vt illum subactum vendant pretio panis cocti, quod superat pretium taxæ tritici in grano tribus argenteis: & nullus veller triticum in grano vendere, quia compellerentur vendere iuxta taxam pragmaticam. Vnde fit, quòd multa oppida, quæ ex tritico aliunde adportato prouideri solent, graue dampnum patiantur.

- 6 Secundo, quia multa personæ honestæ conditionis, quæ ex proprijs messibus triticum non habent, nec possunt quotidie panem coctum emere, necesse est, vt suis domibus prouideant, triticum emendo in grano: quod facere nequeunt, cum non reperitur, qui triticum in grano vendat; omnes enim, qui illum habent, sunt pistores, ita vt neque illi, qui hoc officium habent, possint mediocre lucrum percipere, propter copiamvolentium panem pinsere. Vnde reipublica graue dampnum patitur, & pragmatica defraudatur. Hanc conclusionem tenet Mercado lib. 3. de contract. cap. 3. fol. 1. illius capit. & Enriquez cum alijs viris doctis à me consulti.

7 Tertia conclusio: Triticum, quod reipublica habet in deposito ad subleuandas necessitates populi, licet potest emi, vt pinsatur, & reuendatur moderato pretio ultra taxam tritici in grano, hoc est, cum aliquo moderato lucro, quia hoc cedit in bonum commune, & ita renouatur singulis annis triticum depositi, ne corrumpatur: & ita etiam augetur triticum, vt subueniantur necessitatibus occurrentibus. Sic Mexia in *pragmatica tritici, conclus. num. 53. & 54.* vbi etiam notat, quòd licet sine licentia superioris nequeant Senatores constituere alicui salarium de publico, l. 1. C. de prob. salario, lib. 10. At quando in prouincia est, vel speratur sterilitas, possunt vnum, vel plures ex eis eligere, qui pro frumento comparando se conferant ad alienas prouincias, & illis constituere salarium de publico absque Principis licentia.

8 Quarta conclusio: non potest Prætor ciuitatis facultatem concedere, vt persona prohibita possint panem pinsere, & vendere coctum. Ita statuitur in *pragmatica anni 1571.* in qua iudices inferiores dispensare non possunt. Possent tamen necessitas reipublice talis esse, & quòd non possit commodè prouideri ex habentibus triticum; quia illud abscondunt, vt iuste Prætor permitteret personas etiam prohibitas panem pinsere, & coctum vendere, quando aliunde facta diligentia non possent aliter prouideri reipublicæ, compellendo pistores, vt triticum emant iuxta taxam pragmaticam, & illum subactum, & coctum vendant cum moderato lucro. Hæc tamen permissio non excusaret à culpa personas prohibitas, quæ contra pragmaticam panem pinserint. Sic docti iuniores.

9 Quinta conclusio: Probabilis est, vt licet persona prohibita panem pinsere, peccent illum pinsendo, & vendendo cum moderato lucro, nil tamen teneant restituere. Ratio est, quia in *pragmatica anni 1558.* statutum est, vt pretium panis cocti esset cum moderato lucro ultra pretium taxæ, quod triticum habet in grano, à quocumque venderetur: & in *pragmatica anni 1568.* statutum fuit, vt non pinserint omnes personæ, sed pistores, vel aliæ personæ eiusdem qualitatis, iuxta dicta in *conclusionem primam.* Vnde prædictum pretium non statutum est tanquam priuilegium pistorum, sed tanquam pretium iustum panis co-

cti, à quocumque ille vendatur; quia panis coctus plures sumptus habet, & ita auctiori pretio debet recompenari: ergo quicumque illum vendit, potest moderatum lucrum percipere, quamuis peccet contra pragmaticam illum coctum vendendo; quia non peccat contra iustitiam: sicut prohibitus vendere argentum vinum, & alia eiusmodi, si pretio communi vendat, licet peccet, non tamen tenetur restituere. Sic docti recentiores.

Sed circa personas prohibitas panem pinsere, & illum coctum vendere, notandum est hanc prohibitionem iam non habere locum in agricolis post pragmaticam editam à Philippo III. anno 1619. in qua illis conceditur facultatem, vt licite possint vendere panem coctum ex tritico suæ agriculturæ, non verò ex alio tritico empto ad hunc finem, vel ab alijs personis accepto.

DUBIUM IX.

An quando index, vel is, ad quem spectat pretia taxare, pretium apponit exorbitans pani subactio, excusabuntur vendentes tali pretio.

Videtur, quòd sic, quia pragmatica regia concedit iudicibus facultatem imponendi pretium pani cocto.

Sit prima conclusio: vendentes panem coctum pretio excessiuo etiam per iudicem taxato, deductis expensis, peccant mortaliter, & tenentur restituere excessum iusti pretij. Ratio est, quia pragmatica reuera imponit pretium pani cocto, decernens illum vendendum esse ad pretium tritici deductis expensis, & addito moderato lucro: nec aliter concedit facultatem iudicibus imponendi pretium pani cocto, nisi iuxta prædictum modum moderati lucri: ergo quando est manifestus excessus pretij, non excusantur vendentes à peccato, & restitutione. Ita tenet Mexia in *pragmatica tritici conclus. 4. num. 23. 24. 25.* & alij plures docti recentiores.

Secunda conclusio: quando excessus lucri moderati non est manifestus, potest vendens se conformare pretio taxato à iudice, quia iudici incumbit iustum pretium imponere, & in dubio standum est pro iudice, præsertim cum hoc moderatum lucrum non consistat in indiuisibilibus, sed habeat latitudinem. Ita docti iuniores.

DUBIUM X.

Quod censbitur moderatum lucrum excepto valore tritici, quod concedit pragmatica pistorijs panem pinsentibus.

Præmittendum est, attendendum esse ad sumptus, & expensas, quæ communiter fiunt ab agricolis in colligendo tritico, & non ad expensas, quæ casu, seu per accidens in aliquo particulari sunt maiores, vel minores, propter aliquam specialem causam, seu circumstantiam; sicut in reliquis mercibus contingit, in quibus non attenduntur sumptus facti ab aliquo particulari, sed qui communiter fiunt ab adportantibus, & vendentibus illas.

Hoc præmissis circa positum dubium, Ponze in suo opusculo de *pragmatica tritici, conclus. 4. n. 25.* ait,

ait, hoc lucrum debere esse quintam partem, ex lib. 2. ordinam. reg. tit. 21. l. 14.

3 Mercado lib. 3. de contrah. cap. 2. in fine, docet, quod si pretium tritici esset nouem argenteorum, aequitas esset excipere quatuordecim argenteos ex singulis fanecis panis cocti, duos argenteos cum dimidio propter expensas, & alios duos cum dimidio propter laborem.

4 Quidam vir doctus de hac re consultus dixit moderatum lucrum esse vnum, vel duos maractinos in singulis panibus.

5 In quadam consultatione viginti Iustitarum, & Theologorum Hispani facta conclusum est illud esse moderatum lucrum, quod mercenario propter laborem vnius dici deberetur, deductis omnibus expensis. Et ita ferè omnes conueniunt moderatum lucrum esse in his prouincijs pro his temporibus duos, vel tres argenteos, deductis expensis. Et ita tenendum est pro his temporibus; ubi verò successu temporum maius pretium deberetur mercenario propter laborem vnius dici, quam duo argentei, quia omnium rerum pretia aucta sunt, tunc totum illud esset moderatum lucrum.

DVBIUM XI.

Quod sit iustum pretium panis cocti aliunde adportati.

1 Si attendatur pragmatica, videtur pretium esse taxandum à iudice, aut quando non taxatur à iudice, ipsos vendentes teneri vendere iuxta pretium pragmaticæ tritici cum moderato lucro, deductis expensis, iuxta dicta dubijs preceden-
tibus.

2 Ex alia parte videtur immemorialis consuetudo Hispani, Cordubæ, & Granatæ, vt licet pistforibus harum ciuitatum vendentibus panem coctum imponatur pretium à iudice, at pani adportato ex oppidis vicinis nullum imponatur pretium à iudicibus, sed vendentibus permittatur vendere pretio naturali currente: quod pretium solet esse maius, vel minus ob penuriam, vel abundantiam panis, vel emptorum: nec in his attenditur ad pragmaticam, nec iudices de hac re aliquid curant: & hoc ipsum accepit Martiri obseruari. In cuius confirmationem facit, quod lite mota de hac re quidam oppidani Hispani vicini obtinuerunt per sententiam non esse taxandum pretium pani cocto de foris adportato, sed vendendum esse pretio concurrente.

3 Quare propter hæc dicendum existimo pretium iustum panis cocti aliunde adportati esse illud, quod communiter currit citra fraudem, & vin, siue pretium augeatur, siue minuat propter abundantiam, vel penuriam panis, vel emptorum, neque taxam pragmaticæ in hoc genere panis fuisse receptam. Immo si bene pragmatica inspicatur, non videtur loqui de hoc genere panis aliunde adportati, sed de illo, quem pistores ciuitatis in illa pinfunt, & vendunt. Ita docti recentiores.

Vinum vendentes triticum ultra pretium taxæ pistforibus, & artecrearijs, & agafonibus extrahentibus illud ad alia loca, teneantur illis restituere excessum pretij quando constat has pistores, & agafones excepisse totum illud pretium, & insuper moderatum lucrum ex venditione tritici, vel panis cocti.

1 **S**ic conclusio. Prædicti vendentes pistforibus, & agafonibus, & artecrearijs non tenentur restituere illum excessum pretij ipsi pistforibus, artecrearijs, & agafonibus, sed pauperibus. Ratio est, quia nec pistores, nec agafones sunt damnificati in aliquo, cum totum illud pretium, & insuper moderatum lucrum ab emptorijs adceperint: & ita refarcitum est damnum quod adceperunt à vendentibus triticum illis ultra pretium taxæ: sed solum remanent damnificati illa persona, quæ ab ipsis emerunt triticum, vel panem coctum maiori pretio, quam iustum erat; atque ita istis personis facienda erant restitutio: cum autem istæ persona sint incertæ, facienda est restitutio pauperibus, sicut de alijs bonis male acquisitis incertorum dominorum. Sic Mexia pragmatica tritici, conclus. 5. n. 127. Et idem dicendum est de vendentibus triticum ultra taxam non solum pistforibus, & artecrearijs, sed etiam quibuscumque alijs, qui idem pretium excessuum, & moderatum lucrum ab alijs emptoribus excipiunt: cum eadem sit ratio.

DVBIUM XIII.

Vinum agafones, & pistores non inuenientes triticum iuxta pretium taxæ, possint illud emere ultra taxam, & iterum vendere, & excipere, totum illum excessum, & insuper moderatum lucrum & expensas adportationis.

1 **S**ic conclusio: si omnes prædicti facta sufficienti diligentia non inueniunt triticum iuxta pretium taxæ, possunt illud emere pretio, quo inueniant, & illud postea vendere, excipiendo omnes expensas, quas fecerunt in illo emendo, ultra taxam, & in itinere, & insuper moderatum lucrum. Ratio est, quia prædictæ personæ vitiliter gerunt negotium republicæ, & eius necessitatibus subueniunt, & quasi economi illius; & ita æquum non est, vt damnum aliquod sentiant. Sic Mexia pragmatica tritici, conclus. 6. n. 10. 11. 12. & quidam docti recentiores.

DVBIUM XIV.

An possint molendinarij illam tritici mensuram, quæ pro pretio solet illis solui, vendere eodem pretio, ac venditur triticum de foris adportatum.

1 **R**espondetur non posse, quia molendinarij nullos fecit sumptus in adportatione tritici; atque ita non potest pretium augere ad illos extrahendos: secus esset si ex mensura tritici, quæ

quæ sibi debetur ob pretium molendinij, detraheret tantum tritici, quantum valent prædicti sumptus; tunc enim potest illos sumptus percipere ex venditione tritici, augendo pretium.

2 Atque idem dicendum est quando quis permutat triticum non adportatum pro alio adportato: non enim potest illud vendere iuxta pretium tritici adportati; quia in illo adportando nullas fecit expensas. Ita docti recentiores.

DVBIUM XV.

An liceat carius vendere pecunia credita, quam numerata, saltem in iis mercibus, quæ communiter pecunia credita vendi solent.

1 **H**ac in re certissimum est licere carius vendere pecunia credita, quam numerata, modo latitudo iusti pretij non excedatur: eum enim triplex sit pretium naturale iustum, nempe pium, medium, & rigidum, potest pecunia numerata vendi pretio pio, credita autem pretio rigido secundum omnes.

2 At dubium est an ultra latitudinem pretij rigidi liceat vendere pecunia credita: ita vt duo constituta sint pretia, alterum pecunia credita, alterum autem numerata, quando maior pars mercatorum vendere solet pecunia credita, & differenti pretio, ac maiori, quam numerata? Duplex est sententia.

3 Prima docet esse vsuram carius vendere pecunia credita, quam numerata. Probatur primo ex c. consulari sep. in ciuitate, & nauiganti, de vsur. vbi id definitur. Secundo probatur, quia pretium augere ratione dilationis solutionis perinde est, ac vendere rem pretio, quod valet presenti pecunia, & illud mutare emptori, & ratione mutui excessum illi portare, quod est vsura. Tertio probatur, quia valor rei comitatur ipsam rem, dum est, tunc enim vibus deseruit humanis: ergo iustum rei pensari debet, dum res venditur, ac statim soluatur pretium: ergo augere pretium ratione expectationis solutionis est iniustum. Quarto probatur, quia ratione expectationis solutionis merces non crescit: ergo nec pretium. Hanc sententiam tenet Panor. & omnes Doctores iuris canonici captibus citatis, S. Thom. 2. 2. q. 68. art. 2. ad 7. & ibi Caiet. & in summa verbo vsura, & de vsura ex mutuo implicito. Sotus lib. 6. de iust. q. 4. art. 1. Medina C. de restit. q. 38. per totam, maxime causa 6. Nauar. Lar. & Hisp. cap. 17. n. 206. 228. & 243. Ang. vsura 1. n. 58. 59. Gabr. 4. dist. 15. q. 11. dub. 9. Tab. vsura 5. n. 1. vsque ad 7. Arn. verbo emptio n. 8. Conrad. lib. de contrah. q. 59. 60. Medina lib. 1. instruat. consil. c. 1. §. 23. 24. Mercado lib. 2. de contrah. c. 11. Adrian. 4. mat. de restit. q. aggredior, vers. occurrit insuper. Sylu. vsura 2. q. 1. dicto 3. Francisc. Garcia lib. de contrah. 1. p. c. 23. vbi etiam reprobatur sententiam Soti infra citandam, Nauarra lib. 3. c. 2. n. 99. vsque ad 136. Lud. Lopez lib. 1. de contrah. c. 3. §. 2. p. instruat. c. 64. Palacios lib. 4. de contrah. c. 3. fol. 244. & Nauarra eodem c. 2. n. 144. reprobatur modum, quem hic sequimur.

4 Secunda sententia docet licere carius vendere pecunia credita, quam numerata, in iis mercibus, quæ communiter à maiori mercatorum parte pecunia credita venduntur, idque differenti pretio, & cariori, quam numerata. Probatur primo, quia via queque res valorem habet iuxta vendendi

modum, ita vt diuersus vendendi modus diuersum constituat pretium: & ita in publicis subhallationibus ratione modi vendendi potest res turd maior, & minori pretio vendi, saltem vsque ad dimidium iusti pretij, vt docent Medina q. 31. de restit. Mercado lib. 2. de contrah. c. 12. Iosephus Angles in floribus questionum theolog. 2. p. mat. de emptione, fol. 331. Sed communis vendendi modus constituit modum peculiarem vendendi; ergo quando communis vendendi modus est credita pecunia, & non numerata, modus vendendi credita pecunia attendendus est, & iustum erit pretium, quod communiter res valet, & allimatur hoc vendendi modo, scilicet credita pecunia, & non, quod valet numerata. Secundo probatur, multitudo emptorum, & cupiditas emendi auget pretium, sed sunt plures emptores, qui pecunia credita emant, & auidiores, ac proniores sunt ad hoc modo emendum: ergo hæc augent pretium venditionis pecunia credita. Tertio probatur, quia pretium commune, quod in casu presenti est pecunia numerata, non est iustum absolute, sed ex suppositione, scilicet supposito raro vendi pecunia numerata, ratioque esse, qui sic emant, & frequentius multo vendi pecunia credita, & sic auidos esse mercatores vendendi pecunia presenti, atque ideo paruo lucro, vel nullo contentos esse, quando pecunia numerata videns, & quia illa pecunia iterum lucratur, at si frequentius emeretur pecunia numerata, auidius esset pretium, ergo non est attendendum pretium presentis numerata pecunia, iuxta ea, quæ dicit Sylu. infra referendos. Quarto probatur, iustum est, vt mercatores, qui reipublicæ, & valde vitiliter seruiunt, lucrum reportent, & seruij premium, at si in presenti casu non liceret auidiori pretio pecunia credita, quæ numerata vendere, nulli lucrum reportarent, imò magna rei familiaris iactura facerent, quia pretio illo pecunia numerata, quod vile est, contenti sunt, quia statim pecunia illam expendunt, ac negotiatio exponunt, ac iterum lucratur, & ex multis lucris, quæ quam minima sunt, lucrum modice confluit: at si pecunia credita illo pretio venderetur, eum lucrum minimum sit, nec pecunia statim illis conferatur, vt iterum ea negotientur, nil lucrarentur, & gratis reipublicæ deseruerent, imò cum iactura propria rei familiaris: ergo iustum est, vt in presenti casu aliud, & auidius sit pretium pecunia credita, quam numerata. Tandem probatur, quia rationes oppositæ sententiæ nihil contra hæc probant, quia textus, & secunda, & quarta ratio tantum probant non licere auidius esse pretium pecunia credita, quam presenti ratione dilationis solutionis, hoc enim esset pretium reportare ratione mutui impliciti, quod manifesta vsura est, & nos fatemur: hæc sententia non dicit hoc licere ratione dilationis solutionis, sed quia quando frequenter est modus vendendi pecunia credita, est distinctus vendendi modus, distinctumque forum, & sic distinctum sortiri debet pretium. Nec obstat etiam tertia ratio, quia iustum rei pretium est, quod valet res, dum venditur eo vendendi modo, quo venditur. Pro hac sententia sunt Salicetus Auth. ad her. C. de vsur. q. 9. circa finem vers. Considerandi est etiam. Decius consil. 111. n. 8. & 12. Ananias c. in ciuitate, de vsur. n. 3. vbi hi tres dicunt, quando venditores non reperiunt emptores, qui soluant pretium in numerato de presenti, vt est in quibusdam ciuitatibus, in quibus portantes merces non reperiunt.

giunt emptores, nisi ad terminum, si illis vendatur maiori pretio ad tempus, quam si pretium incontinenti solueretur, vltra non est. Pro hac etiam sententia est Conar. lib. 2. var. res. fol. cap. 3. n. 6. in principio, vbi haec dicit: *Defendi potest non esse damnandum mercatoribus, qui in numeris merces, quae solent frequentius vendi pecunia credita, quam numerata, vendunt carius pretio ad certum diem soluendo, quam si statim id numeraretur; nam in his mercibus iuxta communem hominum estimationem, cum ad tempus pretio soluendo venduntur, iustum pretium illud fundendum est, quod ad pecuniam creditam pertinet.* Fauet S. Thom. opus. 67. vbi haec dicit: *Si vendentes ad terminum plus recipiant propter expectationem temporis, est vsura; si autem non plus quam valeant secundum commune forum, sed quantum valent secundum commune forum, plus tamen accipiunt, quam si eis statim solueretur, non est vsura.* Et idem S. Anton. 2. p. tit. 1. cap. 8. §. 4. & §. 3. haec dicit: *Recipere ratione expectationis temporis est vsura, si autem secundum quantitatem iusti pretii vendatur, licet terminus trahatur, & pro termino pretio maiori vendi videatur, non est vsura, licet tali termino plus vendatur, quam denarius numeratus vendi possit.* Nec contrarius est huic sententiae S. Thomas 2. 2. q. 68. art. 2. ad 7. tantum enim ibi negat ratione expectationis solutionis posse plus vendi. Fauet Sylu. vsura 2. q. 1. vbi refertur aliquos ait; si aliqui mercatores pecuniosi vendant res suas ad terminum, vt plus lucrentur, & boni non possint vendere iusto pretio ad numeratum; vel quando alicubi est mala consuetudo propter pecuniarum paucitatem, vt penes omnes vendant ad tempus, & sic ad numeratum non inuenitur illud pretium, quod cessante tali consuetudine esset iustum, potest quis carius vendere pecunia credita, quam presenti inueniretur. Idem Ang. vsura 1. n. 59. vbi inquit, si quis esset in tali loco, in quo communiter ementes non habent pecunias, sed emerent ad tempus, posset quis vendere aliquid plus iusto pretio occurrenti sine vsura. Fauet Sor. lib. 6. de iust. q. 4. art. 1. & Ant. à Corduba q. 85. de casibus conscientiae, licet dubius, vbi dicitur: dum maritima merces in maxima venient quantitate, vt nauis mercibus onulta, tunc enim iustum pretium non est, quod presenti valent pecunia, sed quod credita. Ludou. Lopez in instrum. dario supra, dicit esse probabile, & tenuisse Victoriam. Et in hoc casu tenent idem nonnulli valde docti recentiores Magistri, licet aliqui illorum in mercibus minutim venditis oppositum teneant. Ratio, quia cum non possint in plurimum repetiri, qui illas presenti pecunia emant, non tantum ob mercatorum penuriam, sed quasi ex natura rei propter tantam mercium copiam, inde fit, vt qualis natiuus huiusmodi merces distrahendi modus sit credita pecunia, ac proinde pretium illarum iustum, quod credita pecunia currit, nam pretium rei iustum est, quod suo modo venditionis communiter currit. Ita multi viri docti ex Societate à me consulti, & alij Salmantini, quorum auctoritate diuulgari, & practici ceperit Vallisoletii, & Burgis.

5. *Si prima conclusio: quando maior pars mercatorum vendit pecunia presenti, licet alij vendant pecunia credita, iustum pretium mensurandum est iuxta id, quod pecunia presenti venditur, idque erit pretium rerum, quae pecunia credita venduntur, nec licebit auctori pretio vendere, quam*

presenti pecunia valeat. Ratio, quia cum tunc communis vendendi modus sit pecunia presenti, iuxta eum venditio pecunia credita mensuranda est, & ita tenent omnes auctores citati.

Nota non posse mercatorem carius vendere pecunia credita, quam presenti, eo quod alius non potest sumptus, quos fecerat, reficere, & quia pluris sibi steterunt merces. Ratio, quia negotiatio-nis natura est, vt fortuitis exponatur euentibus, & iactura, sicut lucro. Sic Sotus disto. art. 1. vers. secundo id. p. tit. 1. cap. 8. §. 2. Armilla verbo vsura. n. 11. Sylu. vsura 2. q. 1. dicto 1. Nauar. cap. 17. Lat. & Hisp. n. 228. Mercado lib. 2. de contract. cap. 11. Medina C. de restit. quest. 38. causa 1. Franciscus Garcia vbi supra.

Secundo nota, quando magna mercium copia simul venditur pecunia credita, non id iustum pretium existimandum est, quo res illa sigillatim, seu minutatim venduntur presenti pecunia, sed quo simul presenti pecunia venduntur. Ratio, quia res sigillatim vendita plus valent, quam cum simul magna mercium copia venditur. Sic Mercado lib. 2. de contractibus cap. 14. Franc. Garcia vbi supra.

Secunda conclusio: quando maior pars mercatorum vendit pecunia credita, iustum pretium censendum est rerum, quae pecunia credita venduntur, id, quo pecunia credita communiter venduntur, licet auctori sit pretio pecuniae presentis, modo non multum excedat illud, & quo magis differat solutio non sit maius pretium (esset enim manifesta vsura ratione temporis augere pretium.) Probatur ex omnibus adductis pro secunda sententia, quam probabilioris existimo.

D V B I V M XVI.

An liceat vilius emere anticipata solutione saltem quando communis emendi modus est huiusmodi, vt in emptione lanarum contingit.

5. *Opponendum est hoc fundamentum: dum res non traditur de presenti, sed in posterum tradenda est, iustum illius pretium est, quod tempore traditionis valebit numerata pecunia. cap. ultimo, & penultimo, de vsuris. Ratio, quia cum res emanant propter vsum, tunc autem veniant in vsum emptoris, cum ei traduntur, iustum illarum pretium est, quod tunc valent. Sic Sotus lib. 6. de iust. q. 4. art. 1. vers. secundo id. Sylu. vsura 2. quest. 1. dicto 1. Mercado lib. 2. de contract. cap. 12. Medina quest. 38. de restit. causa 6. vers. est itaque.*

Hoc supposito duplex est sententia.

Prima docet esse vsuram aliquid vilius emere anticipata solutione, quam sit valiturum tempore traditionis, valiturum (inquam) infimo pretio. Ratio, nam est velut mutuum anticipatae illius pecuniae, & ratione huius meriti reportatur lucrum. Ita omnes Doctores citati dubio praecedenti, qui dicunt esse vsuram carius vendere pecunia credita, quam numerata. Et specialiter in lanarum venditione id docet Iosephus Angles in floribus quaestionum moralium 2. p. vbi de vsura in emptione, & venditione fol. 267. 271. Pedrazza in summa precepto 7. §. 13. Franciscus Garcia lib. de contractibus. 1. p. c. 24. Saraña lib. de instrum. mercatorum. fol. 39. Ioan. Medina dicta causa 6. vers. sequitur amplius. Mercado lib. 5. de contract. c. 9. vers. ante signum. Medina

Metina lib. 1. instrum. cap. 14. §. 13. Ludou. Lopez secunda p. instrum. cap. 65. Palacios lib. 4. de contract. cap. 3. fol. 243. Ludou. Lopez lib. 1. de contract. c. 41. Gutierrez quest. canonica cap. 39. num. 44. Nauarra lib. 3. de restit. cap. 2. à num. 236. vsque ad 148.

3. *Secunda sententia docet licere vilius emere anticipata solutione, quando communis emendi modus est huiusmodi, vt in emptione lanarum contingit. Ratio, quia haec diminutio pretij non est ob solutionis anticipationem, esset enim tunc manifesta vsura; sed quia sub tali emendi modo res illa non plus valet; vt late probaui dub. praeced. probans secundam opinionem ibi positam. Item quia plus valet lanas tempore, quo traduntur, euenit, quia magna illarum copia est vendita anticipata solutione: si enim sic non vendita esset, cum traditionis tempore magna esset lanarum copia, minus valerent. Sic Doctores omnes citati dubio praeced. pro secunda opinione: eadem enim est vtriusque quaestio difficultas. Idem Soto lib. 6. de iust. quest. 4. art. 1. sub finem. Corduba summa casuum. q. 85. Palacios verbo emptio. Et dicit Nauarra num. 147. virum doctissimum hoc tenuisse. Hanc dicit probabilen Ludou. Lopez supra. Hanc etiam tenent nonnulli docti recentiores in suis scriptis, quorum alter dicit eam esse sententiam Victoriae, & communem Salmantitorum.*

4. *Si conclusio. Probabilis est licere vilius emere anticipata solutione, quando communis emendi modus est anticipata solutione, & vilius etiam infimo pretio, quod res tempore traditionis valebit, emitur communiter in illo vendendi modo, dummodo non sit multo vilius illud pretium anticipatae solutionis, & dummodo non sit vilius, quo magis solutio pretij anticipatur: probatur ex dictis.*

D V B I V M XVII.

An liceat debitum aliquod emere minori summa, quam illud sit.

3. *Exemplum esse potest, vt si Petro debetur centum aureorum debitum ab hinc vno anno soluendum, liceat mihi emere hoc debitum numerata pecunia minori pretio, v. g. nonaginta aureis.*

2. *Hac in recentissimum est id licere, quando debitum non est liquidum, vel versatur in periculo. Ita omnes Doctores citandi.*

3. *At quando debitum est certum, & liquidum, nullique periculo expositum, duplex est sententia. Prima docet non posse absque vsura minori pretio emi, quam sit debitum. Ratio, quia ille emit centum aureos ab hinc vno anno soluendos, & centum aurei tunc soluendi non valent minus, quam centum aurei, cum ratione solutionis praesentis, vel futurae non minuatur valor: alius venderetur tempus. Sic Soto lib. 6. de iust. q. 4. art. 1. ad 3. Medina C. de restit. q. 38. causa 6. à vers. sequitur amplius quid. Mercado lib. 2. de contract. cap. 16. Iosephus Angles floribus quaestionum theolog. 2. p. vbi de vsura in emptione, fol. 271. Ang. vsura 1. num. 63. Gabr. 4. dist. 1. quest. 11. art. 3. dub. 4. Tabien. vsura 5. n. 110. Sylu. vsura 2. quest. 14. Franciscus Garcia lib. de contract. 1. p. cap. 19. Adr. 4. mat. de rest. q. 3. que incipit, aggredditor. vers. occurrit*

insuper. Salas 1. act. de vsuris dub. 27. num. 6. vbi pro eadem sententia plures refert.

Secunda sententia docet, licere emere minori pretio debitum, & nullam ibi inuenire rationem vsurae. Probatur, hic non est explicitum, nec implicitum mutuum, sed vera emptio, quia non ipsa pecunia debita, sed ius ad illam emitur: hoc autem ius minus valet, quam ipsa pecunia debita, vt statim probabitur; ergo nulla est vsura, nec iniustitia. Probatur prima pars maioris, quia is, a quo emo debitum, nil mihi restitueret teneret, sed ius illud assignare. Item, quia quiddam periculi hic est, apud me ementem restat, quod est contra mutui naturam. Probatur secunda pars maioris, quia alter non tenetur mihi tradere debitum, sed ius suum ad illud, & si transferat ad me ius illud, licet pereat postea debitum, dum tamen ius fuerit certum, mihi perit: at quod venditur, tradendum necessarium emptori est, vt si vendò mille oues, eas traditurus sum: cum ergo alter non teneatur tradere emptori debitum, sed ius ad debitum, costat non vendere debitum, sed ius ad debitum. Probatur minor, scilicet quod hoc ius minus valet, quam debitum; quia actio ad rem minus valet, quam ipsa res. *minus est habere. ff. de reg. iur. 1.* Item quia pretium iustum secundum communem estimationem pensandum est, & secundum vnum humanum: secundum haec minus est ius recipiendi mille aureos ab hinc vno anno, quam mille aurei. Item, quia res venalis inutilis per annum, minus valet se ipsa vtili ab hodierna die sciet terra fertilis statim plus valet terra per annum sterili: at ius illud est per annum inutile, mille aurei ex nunc sunt viles: ergo. Hanc sententiam docet Innoc. cap. in ciuitate, de vsuris. Nauar. c. 17. Lat. & Hisp. n. 230. 231. Caiet. verb. vsura, sub finem, vbi agit de monte Genuensi. Arm. verbo vsura, n. 33. Rosella vsura 2. n. 8. Conradus q. 67. de contractibus. Palacios in summa, verbo emptio.

5. *Si conclusio: vtraque sententia est factis probabilis: at secunda videtur mihi probabilior, eamque tenent Sa verbo debitum n. 20. Azor 1. 1. 1. 3. lib. 1. c. 6. 7. 9. 3. littera D. cum aliis multis.*

D V B I V M XVIII.

An fas sit ipsi debitori emere debitum, quod ab hinc vno anno debet, minori pretio, quam sit ipsum debitum.

3. *Complex est sententia. Prima dicit id licere. Ratio, quia non videtur ratio, cur liceat alteri minoris emere, & non ipsimet debitori. Sic Bernardinus Bultius ferm. 4. Nauar. summa Lat. & Hisp. cap. 17. n. 230. 231. Conradus lib. de contract. quest. 67. Arm. verbo vsura, num. 33. Rosell. vsura 2. n. 8. idem tenet Franc. Garcia lib. de contract. 1. p. cap. 19. in hoc tantum casu, quando debitum originem trahit ex emptione alicuius rei, quae iuste poterat à principio minori illo pretio emi. v. g. emi qualdam aedes pretio iusto rigoroso mille aureis ab hinc vno anno soluendis, vili pretio valebant mille aureos, hoc debitum mille aureorum ipsemet debitor non-gentis potest emere, vt ab initio iuste poterat his nongentis eas emere.*

2. *Secunda sententia docet non licere ipsimet debitori, sed esse vsuram minori pretio emere*

debitum, quod debet. Ratio, quia debitor ratione precedentis contractus totam summam debet, & tenetur saluam ab omni periculo reddere, & non emittit ius ad debitum, sed ipsum debitum, quia ipse debitum tenebatur tradere, at debitum ipsum ratione anticipatae solutionis non minus valet: alia est vsura ratione venditionis temporis: at tertius, qui nihil debebat, non emittit debitum, sed actionem ad debitum, & non debet reddere debitum illud ab omni periculo immune: ergo est latum discrimen inter ipsum debitorem, & quemdam tertium. Ita Sorus lib. 3, de iust. quest. 4, art. 1, ad 3, vers. argumentum autem. Pedraza precepto 7, §. 24. Palacios in summa verbo emptio. D. Anton. 2. part. tit. 1. cap. 8. §. 13. & §. 4. D. Thomas opus. 67. & opus. 73. cap. 8. Iosephus Angles in floribus quest. theolog. vbi de vsura in emptione, 2. p. fol. 271. Mercado lib. 2. de contract. cap. 16. Tabien. vsura 5. num. 11. Caiet. verbo vsura. cap. de vsura ex mutuo implicito, vers. sterius casus. Sylu. vsura 2. quest. 14. Conradus quest. 66. de contractibus. Gabriel 4. dist. 15. quest. 11. art. 3. dub. 4. & a fortiori idem tenebant Doctores citati dub. precedenti, qui nec alteri a debitore id licere teneant.

3 Sit conclusio: Hæc secunda sententia videtur mihi multo probabilior.

DVBIVM XIX.

An census iam impositum liceat minori pretio emere, quam per leges regias taxatus est.

1 Nota pretium censuum redimibilium esse taxatum in hoc regno Hispania ad rationem quatuordecim mille pro millario. I. 4. & 6. tit. 15. lib. 5. vna recopit. vbi etiam prohibetur constitui, & emi redditus in frugibus, seu fructibus.

2 Est ergo dubium, an hæc lex intelligatur de censu creando, & instituendo, vt in institui non possit, nisi ad rationem quatuordecim mille pro millario, vel etiam de iam imposito, vt emi non possit minori pretio, vt ad rationem duodecim, &c.

Duplex est sententia.

3 Prima docet intelligi etiam de censu iam imposito, & sic non posse minori pretio emi, quia leges citatæ videtur indistincte loqui de censibus. Hanc tenet Mercado lib. 4. de contract. cap. ultimo. §. subdida, sub finem illius. Corduba summa 9. 79. Metina summa instruct. confess. lib. 1. cap. 14. §. 26. Nauar. recantans palinodiam propter motum proprium Pij Quinti, summa Latina recentiori cap. 23. num. 91. idem Ludou. Lopez lib. 1. de contract. cap. §. 8. fol. 228. pag. 1. Gutierrez quest. pract. lib. 2. quest. 173. num. 7. Azebedo lib. 5. recopit. tit. 15. l. final. num. 1. & nonnulli docti iuniores Magistri.

4 Secunda sententia docet solum intelligi legem de censu noue instituendo, & sic censum impositum posse minori pretio emi. Probatur cum, quia praxis timoratorum sic explicuit legem: tum quia dicta l. 6. expressè agit de censu noue imponendo, vt patet ex verbis illius, quæ sunt hæc: De aqui adelante no se puedan instituir, &c. Sic tenet Olanus in concordia iuris litera A. n. 113. 114. 115. 116. 117. 118. Petrus de Salazar lib. de vsu, & sibi curia. cap. 11. num. 93. Nauar. summa Hisp. addit. ad num. 82. capit. 23. & Lat. cap. 23.

num. 91. Palacios lib. 4. de contract. cap. 7. fol. 320. §. Ioannes. Sarmiento lib. 7. select. cap. 1. num. 40. §. sed quid si Rex, & multi docti iuniores, & Magistri Salmantini, & alij ex Societate a me consulti, atque hæc sententia tenenda est.

Post hæc autem edita est noua pragmatica a Philippo III. in qua statuit pretium census redimibilis debere esse ad rationem vnius pro viginti, & præcipit vt nullus census redimibilis imponatur, nisi ad prædictum pretium, videlicet ad viginti mille pro vno millario; hæc tamen pragmatica non tollit quo minus census ante illam constituti non possint minori pretio emi, propter rationes antea dictas circa pragmaticam antiquam, quia hæc non est noua impositio census, & pragmatica solum loquitur de censibus de nouo imponendis, atque ad id non se extendit ad iam impositos, vt latius supra probaui.

DVBIVM XX.

An eidem qui soluit censum, liceat redimere vi-
liori pretio, quam census constitutus est, sicut
eisdem tertio licet viatori pretio emere, vt
dixi dubio precedenti.

1 Quid liceat redimere, videtur persuadere, quia redemptio est, velut iterata emptio, & non emuntur redditus ipsi, nec etiam emittit principale, quia debitor census non debet principale, sed emittit ius ad percipiendum redditus: hoc autem ius semel impositum minus valet, quam ad rationem quatuordecim; ergo, pro hæc sententia est Nauar. cum reliquis citatis dub. 18. qui dicunt posse debitorem ipsum minori pretio emere debitum, quod debet.

2 Sit conclusio: Nullo pacto potest debitor census minori pretio censum redimere. Ratio, quia licet absolute non debeat principale, at debet ex suppositione, scilicet si vult censum redimere, & ita principale, quod debet minori summa, quam ipsum sit, redimit, quod supra dub. 18. ex pluribus probaui esse illicitum. Secundò probatur, quia qui vendit censum redimibilem, cumque imponit super suam rem familiarem, vt g. mille aureos quotannis reddendos pro quatuordecim mille, vendit eo pacto, quod possit redimere, quando voluerit, quod acceptat emptor hac conditione implicita, vel explicita, quod quando ille venditor redemerit, soluturus sit totum pretium, quod dedit pro tali censu: modo hic census plus, minus valet, atque hoc pacto ab vtroque acceptato perficitur venditio; ergo quamuis aliquis tertius possit minori pretio illum emere, non poterit, qui vendidit, quia est contra pactum acceptatum ab vtroque. Præterea, quia si cuiusmodi census augetur, vsisque optimis hypothecis, quas habet, æstimaretur duobus de viginti millibus, essentque multi, qui tanto pretio illum emerent, non est dubium, quin si venditor vellet eum redimere, non sit redditurus decem, & octo millia, sed id tantum pretium, quod accepit, nec alter tuta conscientia illa duo de viginti millia accipiet, quamuis ab altero tertio accipiat; ergo idem erit, quando census æstimaretur minori pretio, quam fuit institutus, quod scilicet poterit alter minus dare; non autem debitor, qui redimit. Ita tenent Enriquez a me consultus, & alij docti recentiores.

DVBIVM XXI.

DVBIVM XXI.

An liceat alicui vendere fundum, vel domum,
& reservare sibi fructus, vel redditus do-
mus, vel fundi, donec solvatur sibi fundi
pretium.

1 Ratio dubitandi est, quia sunt variae leges hoc concedentes, scilicet lex curabit, C. de actionib. empti, & venditi, vbi sic dicitur: Curabit Praes compellere emptorem, qui nactus possessionem fructus percepit, partem pretij, quam penes se habet, cum vsuris restituere. Item l. 2. C. de vsuris, vbi sic dicitur: Vt iuras emptor, cui possessio rei tradita est, si pretium venditori non obtulerit, quamuis pecuniam obligatam in depositi causam habuerit, aequitatis ratione praestare cogitur. Item l. Iulianus, §. ex venditio. ff. de actionib. empti, & venditi, sic dicitur: Ex venditio actio venditori competit ad ea consequenda, quæ ei ab emptore praestare oportet. Scilicet pretium, quanti res venit, & vsura pretij post diem traditionis, nam cum te emptor fruatur, æquissimum est eum vsuras pretij vendere. Ecce quo pacto leges habentur dictum contractum approbare.

Duplex est sententia.

2 Prima docet contractum hunc regulariter esse illicitum, & vsurarium, nisi in vno e tribus casibus. Primus est, quando venditor non statim transfert dominium rei venditæ in emptorem; sed pactum fit de pretio, & manet fundus venditoris, & eius periculo substat, donec pretium solvatur: tunc enim fructus ante pretij solutionem percepti, sunt venditoris, cum fundus etiam tunc sit suus. Secundus casus est, quando venditor reportaret fructus ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, scilicet quia ad instantiam emptoris vendit, cum essent alij emptores, qui pecunia numerata emere volebant, & venditori cessat lucrum; vel sequitur damnium ex solutionis dilatione, vt pote qui ea pecunia negotiaturus esset. Tertius casus, cum emptor non soluit pretium tempore statuto, sed est in mora, ex qua cessat lucrum, vel damnium sequitur venditori. Extra hos verò casus docet hæc sententia nullo modo licere venditorem prædij, vel domus, eamque tradentem dato certo termino ad pretij solutionem, fructus, vel redditus prædij, vel domus sibi reservare, donec solvatur sibi pretium. Probatur primò, quia res fructificare debet domino suo, & cuius periculo substat, sed à die traditionis fundus est emptoris, & eius periculo substat: ergo fructificare debet emptori. Maior ex ratione naturali nota est, & habetur l. fructus. C. de act. empti. Secundò probatur, quia fructus illi percipiuntur ab ipso venditore ex eo, quod emptor non statim soluit pretium, sed differt solutionem: at aliquid accipere ratione anticipatæ, vel dilatae solutionis, est vsura, cum sit ibi mutuum implicitum; ergo. Tertio, quia si ex eo quod statim trado fundum, cum non teneat donec pretium mihi solvatur, possit accipere fructus tanquam vsuras pretij non soluti, similiter erit dicendum, dum vendo alias quascumque merces, cum eadem sit ratio. Hanc sententiam tenent D. Anton. 2. part. tit. 1. cap. 7. §. 20. Gabr. 4. dist. 15. quest. 11. art. 2. post quartam conclusionem. Rosel. vsura 1. num. 47. Act. verbo vsura, num. 15. D. Bernard. quem refert, & sequitur Syluest. vsura 2. quest. 11. Maioris 4. dist. 15. & com.

Th. Sanchez. Consil. moral. Tom. I.

muniter Theologi, vt refert Palacios Rubios cap. per vsuras. de donat. inter virum, & vxor. notab. 6. §. 6. num. 2. idem tenent alij ex Iurisperitis, scilicet Panorm. consil. 76. lib. 1. dub. 2. & consil. 66. Alexand. consil. 119. 120. 121. lib. 4. Capola camela 125. Socinus consil. 176. lib. 2. & consil. 103. & 88. lib. 4. Decius consil. 119. num. 4.

3 Secunda sententia docet licere vendere fundum, vel domum, & tradere, reservando sibi fructus, vel redditus, donec solvatur fundi, vel domus pretium, licet emptor non sit in mora solvendi pretium tempore statuto, & licet venditor ex pretio statim soluto nihil lucratus esset. Ratio, quia vsuræ lucratoriae omni iure reprobatæ sunt; at vsuræ recompensatoriae omni iure licitæ sunt, quia dantur in compensationem eius, quod iuste competebat, & debitum erat eas recipienti, quòdque ipse iuste habiturus esset: at in præfenti casu hæc vsuræ, id est, hoc lucrum fructuum fundi, non sunt lucratoriae, non enim dantur vt lucrum pretij non soluti, hoc enim esset vsura, cum pecunia non pariat; sed dantur in compensationem, & vt seruetur æqualitas, cum enim alter contrahentium impleat tradendo rem, debet alter vicissim implere tradendo pretium, vel implenti solvere fructus rei receptæ, ne sequatur inæqualitas. Item quia cum venditor rem tradat liberè, cum tamen eam tradere non teneretur, donec solvatur pretium, iustum est, vt emptor hoc recompenset dando venditori fructus rei sibi traditæ. Item probatur, quia leges omnes in principio citatæ, quæ naturali rationi innituntur, hoc docent. Item hoc constat ex solutione argumentorum oppositæ sententiæ. Ad primum enim respondetur, maiorem esse veram, quando dominus soluit pretium rei fructiferae sibi venditæ; at dum non soluit pretium, si emptor, & venditor pactum inierint, vt interim sint fructus venditori, non tenet maior verum in hoc casu. Ad secundum respondetur negando maiorem, non enim recipiuntur hi fructus ob dilationem solutionis; sed in compensationem, & si aliquod lucrum daretur venditori, dum non soluit pretium, essent vsuræ lucratoriae, vt dixi. Hanc sententiam tenent Nauar. in commentarijs super cap. 1. 14. quest. 3. num. 61. Angel. verbo emptio, num. 5. Bart. & Bald. dicta l. curabit. Salizer. & Angel. dicta l. Iulianus. Anan. cap. conquestus, de vsuris. Tabien. vsura 2. num. 9. Mexia super l. Tolei 2. part. fundamento 2. ad num. 22. per plures numeros. Paulus de Castro, & Salizer. l. 2. C. de vsuris. Alexander consil. 121. lib. 5. num. 5. & lib. 1. consil. 69. num. 4. Philippus Decius 1. part. consil. 111. num. 6. sub finem, vers. tertio iura. & cap. cum venerabilis, de except. num. 14. sine. Couarr. alios plures referens lib. 3. variar. cap. 4. per totum, & maxime num. 1. 2. 4. & vltimo, vbi dicit hanc sententiam vtroque in foro seruandam esse. Idem tenent communiter Iurisperiti, vt refert Palacios Rubios.

4 Sit conclusio: vtraque sententia est satis probabilis, & in praxi tuta, cum vtraque rationes habeat, & auctores grauissimos pro se.

5 Circa secundam sententiam nota primò, intelligendam esse, vt emptor det fructus rei sibi venditæ venditori, donec soluat pretium, vsque ad quantitatem fructuum, quos venditor percepisset, non enim est habenda ratio in hac æstimatione fructuum, quos percepit emptor, licet is vberiores, ac maiores fructus percepit: sed habenda est ratio fructuum, quos venditor percepisset, in his enim tantum venditor damnum passus est. Sic Couarr. ubi supra, n. 2. dicens idem sentire ferè omnes, qui hac de re sermonem faciunt.

6 Hinc inferitur minus verum esse, quod aliqui Iurisperiti sentiunt, scilicet hos fructus rei venditæ deberi, etiamsi emptor nullos percipere fructus potuisset, nec ipse venditor percepisset, si rem nondam tradidisset. Hi Doctores sunt Bald. l. 2. C. de usuris, Mexia ubi supra, n. 30. & plures alij Iurisperiti, quos refert, sed optimè improbat cum pluribus aliis Doctores, Couarr. ubi supra, n. 3. immo dicit hoc ad eò verum esse, vt etiamsi venditor sit minor, adhuc in eò casu vsuras pretij non soluti percipere minimè iure valeat; quia vsuræ aliqui reprobare non permittuntur fauore minorum, cap. super eo, de usuris.

7 Secundo nota hos fructus rei venditæ deberi, etiamsi ob temporis qualitatem excedat pretij conuenti quantitatem. Item etiamsi inter emptorem, & venditorem promissio tantum vendendi, & emendi fuerit facta, modò certum fuerit pretij statutum, & venditor emptori rem ipsam, vt promiserat, tradiderit; quia ex hac promissione, & traditione facta ex causa promissionis, satis censetur venditio effectum sortita. Item si venditor tantum pro parte tradiderit rem, potest iuste petere vsuras pretij non soluti pro illa parte: & si tradidit rem integram, & emptor pro parte tantum tradidit pretium, potest venditor petere vsuras pro parte pretij non soluti. Sic Couarr. n. 2. 4. 6. 8. Mexia ubi supra, n. 29. & 31.

8 Tandem nota; si venditor non paciscatur cum emptore, vt dum non soluit pretium, reddat sibi fructus, non tenebitur ad id emptor; quia cum venditor traditioni, & dilationi consenserit, renunciaffe videtur, d. l. curabit. Sic Couarr. plures referens num. 5.

CAPVT VIII.

De ludo, & sponsonibus.

SUMMARIUM.

- DVB. 1. An per ludos legibus tam iuris communis, quam huius regni Hispania prohibitos, quando sunt pecunia presentis, id est, de contado, transferatur dominium, ita vt qui lucratur non teneatur restituere.
2. An si ille, qui ludo amittit, ita vt habeat ius repetendi coram iudice, petat non coram iudice, sed priuatum, teneatur alter restituere? & quid si petat coram iudice, sed iudex non condemnet, vt soluat, vel qui lucratus est, neget coram iudice lucrum.
 3. An qui amittit ludo pile, vel alio quocumque ludo permisso, vno die plusquam triginta memos aureos, vel gemmas, seu alia pretiosa, aut quod interponitur ludo (Hispanè, le atra vela, o rifa

en el juego) teneatur soluere, & si soluit, teneatur alter restituere.

4. An si is, qui pecunia credita amittit in ludo pecuniam amissam, soluat lucranti, teneatur hic restituere illam pecuniam sibi solutam, & reddere soluenti iuxta leges huius regni Hispania.
5. An qui lucratur ab alio pecuniam presentem, & ipse tantum perdebet pecunia credita, & habeat propositum non soluendi propter leges id sibi concedentes, vel si inuiti soluere, habeat propositum petendi relaxationem, & sic non soluendi, teneatur restituere pecuniam presentem, quam lucratus est.
6. Quando stando etiam in iure nature per ludum non transferatur dominium, ita vt lucranti teneatur restituere lucrum?
7. Qui sint iy, qui non possunt alienare in ludo, ita vt hac ratione, qui lucratur, teneatur illis restituere.
8. An possit filiusfamilias quicquid ludo acquirit, ludo exponere, ita vt lucrans non teneatur restituere.
9. An trahens aliam ad ludum teneatur lucrum restituere.
10. An vi tractus ad ludum, si iam ibi ad ludum applicatus, concipiat animum portandi lucrum, si lucratus fuerit, ex tunc censetur voluntarius ludere, & ex tunc qui ipsam traxit acquirit ius lucrandi, quo ante carebat.
11. An si tractus ad ludum lucratur à trahente, teneatur ipsi lucrum restituere, sicut si trahens lucratur, teneatur restituere.
12. Quando lucrans in ludo teneatur restituere lucrum, eo quòd interueniant fraudes in ludo.
13. An quando aliquis non abilitet excedit aliam in arte ludendi, teneatur lucrum restituere.
14. An si quis videat alterum, cum quo ludit, non numerare omnia puncta, que habet, que si numeraret lucratur, & alter perdat, & ipsam non admet, teneatur restituere lucrum.
15. An teneatur restituere, qui dolore subripit primam manum, id est, que iuega con otto, y le toma la mano por su dequido.
16. An si pluribus oppositoribus concurrentibus ad cubedram, Petrus sponsondit cum vnoquoque eorum trium seorsim, quòd non adepturus esset illam, ubi certum est, quòd lucrabitur à duobus, & perdat cum vno, teneatur restituere.
17. An qui volens non acceptare auctiõnem, id est, elembite, ab altero collatore propositam, acceptauit admonitus à tercio inspectore ludi, teneatur auctiõnem illam, si cum lucratus est, restituere.
18. An si lusores vna manu exponant suam restans, id est, su restò, quoniam vnus est maior altero, quia alterum, v. g. constat ex decem aureis, alterum vero ex quatuordecim aureis, an si lucratur, qui minus restans habet, possit tantum restans alterius lucrari.
19. An possit fieri compensatio si is, qui lucratus est cum obligatione restituendi, perdat tantundem cum eo, cui restituere teneatur.
20. An qui teneatur restituere ludo acquista, quia scilicet fraudibus acquisiuit, vel à non potente, vel à trahito ad ludum, possit deducere, que consumpsit inter assistentes, vt in donationibus, quas fecit Hispanè baratos, & in soluendis domo lucrans, chartis, saccharo conditis, & c. aut ad elongandum parafuto, &c.

21. An aleatores, seu habentes mensas alearias, id est, tablajeros, teneatur restituere, quando ludentes teneatur, nec restituunt, & peccent mortaliter.
22. Quid dicendum sit de iis, qui alteri memos prebent, vt vice amborum ludat.
23. An quando quis ludat pro se, & pro altero sic paciscatur cum illo vice cuius ludat, scilicet, vt si perdidit, soluat dimidium perdati; si vero lucratus fuerit, portet tantum tertiam lucri partem, sit hoc pactum iustum.
24. An stando in iure naturali, seclusis legibus, & canonibus humanis, sit illicitum, & peccatum mortale ludere, quando non interueniunt fraudes, vel vi trahitur aliquis ad ludendum, vel ludat cum eo, qui non est sui iuris.
25. An attento iure communi civilis, vel Ecclesiastico, peccent mortaliter laici ludemes.
26. An laici ludentes contra leges Regni Hispania prohibentes ludem peccent mortaliter.
27. An scolastici Salmantini peccent mortaliter ludendo contra preceptum Magistrorum scholarum, & sint excommunicati, teneanturque lucrum restituere.
28. An clerici Antislites, & Religiosi peccent mortaliter ludendo.
29. Qualiter peccent clerici, vel Religiosi infipientes ludo fortuna.
30. An laici peccent mortaliter aspiciendo eos, qui ludendo peccant mortaliter.
31. An ludus agitationis turorum sit peccatum mortale.
32. An sponsones, id est, las apuestas, licite sint, & illis acquisitum possit retineri.
33. An officium parafutorum, id est, truhanes, sit licitum, & tales non teneatur restituere, qua ipsi danur.
34. An torneamenta sint licita, & illis acquisitum sit obnoxium restitutioni.
35. An ludi saltandi, & tripudiandi, Hisp. baylar, y danzar, & comedia, & ludi prestantiarum, Hispanè juegos de pala pala, & ludi personarum, Hispanè mascarar alique ludi, qui Hispanè vocantur matachines, sint liciti? & in eis acquisitum sit obnoxium restitutioni.
36. An sortes sint licite, & eis acquisitum non sit restituendum.
37. Que informatio satis erit ad hoc, vt iudices possint procedere contra eum, qui ludis prohibitis lusit.

DVBIVM I.

An per ludos legibus tam iuris communis, quam huius regni Hispania prohibitos, quando sunt pecunia presentis, id est, de contado, transferatur dominium, ita vt qui lucratur non teneatur restituere.

RIPLEX est sententia.

1. Prima dicit quòd quicumque lucratur aliquid ludo quocumque, qui non seruiat viribus exercendis, teneatur restituere lucrum, non perdet, sed pauperibus. Ratio, quia turpe est ludis otiosis lucrari. Sic Palud. 4. dist. 15. q. 3. art. 5.
2. Secunda sententia tenet teneri lucrantem aliquid ludis per leges vetitis, vt aleis, &c. statim

restituere. Probatur ex l. alearum, C. de relig. vbi sic dicitur; si contra factum fuerit, nulla sequatur condemnatio, sed si soluerit, solutum reddatur. Sic D. Thom. 2. 2. q. 32. art. 7. ad 2. Richard. 4. dist. 35. art. 8. quest. 5. D. Anton. 2. p. tit. 1. cap. 2. §. 3. Arm. verbo ludus n. 5. Sylu. ibi q. 13. Tabien. ibi n. 8. Paris de Purco materia de ludo num. 31. Stephanus Costa de ludo, art. 5. num. 3. Baptista q. 10. de ludo, Host. Rain. Bernad. citati per Syluestrum, Hugo, & Placentius citati per eundem Syluest. Et hanc dicit probabilem Ledesm. 2. 4. q. 15. art. 5. eam tenet Abul. cap. 6. Mart. q. 56. Turrecr. cap. Episcopus. dist. 35. & multi alij, quos refert Azebedo infra n. 90.

Tertia sententia omnino tenenda docet non teneri restituere ante iudicis condemnationem. Probatur, quia leges non impediunt dominij translationem, sed concedunt repetitionem coram iudice, vt patet l. 10. tit. 23. part. 1. & l. 2. tit. 7. lib. 8. noua recopilat. Nec obstat dicta lex alearum, quia id, quòd dicit, solutum reddatur, exponitur per sequentia verba, scilicet, & actionibus competentibus aliis, &c. Et sic intelligitur post iudicis sententiam. Sic tenent Bañes 2. 2. q. 32. art. 7. pag. 1180. & sequenti, Aragon ibi art. 7. fol. 766. Ludou. Lopez 2. p. instruci. cap. 33. pag. 224. Angles floribus 2. p. q. de ludo fol. 288. Metina lib. 1. summa cap. 14. §. 29. fol. 153. pag. 2. Adria. 4. mat. de restit. q. qua incipit, quia in superioribus, Soto lib. 4. de iust. q. 5. art. 2. Ledesm. 4. q. 18. art. 8. Nauarr. summa Hispan. & Lat. antiqua, cap. 19. n. 9. Latina noua cap. 20. n. 19. Alcozet lib. de ludo à cap. 22. vsque ad 28. Couarr. reg. peccatum 2. p. 4. n. 1. & 2. Castro lib. 2. de lege penali, cap. 2. coroll. 3. Maioris 4. dist. 15. q. 13. Metina C. de restit. q. 22. Angel. verbo Indus. n. 7. Rosel. ibi num. 4. Colinas pragmatica Sanctio. tit. de siccaculis, verbo ludibria. Perez lib. 4. Ordinam. tit. 3. l. 9. vers. ni talas. Padilla l. de fideicomisso, C. de transact. n. 7. & refert Bald. Panorm. Decium, & communem. Idem tenet Petrus de Couarr. lib. de remedio lusorum 3. p. cap. 9. Auiles cap. 29. Pratorum, glossa leyes num. 5. Azebedo lib. 8. recopil. tit. 7. l. 2. n. 93. vbi multos refert. Idem Philiar. de offic. Sacerd. tomo 2. p. 2. lib. 5. cap. 2. & Molina tomo 2. de iust. dist. 513. & docti recentiores.

Nota primò, quòd expiendius est quidam casus ab hac sententia, nempe quando milites dum in locis in quibus vigent leges huius regni Hispania, militant, aleis, id est, à los dados, vel tabellis, id est, à las tablas, ludunt, tunc enim lucrans ab illis tenetur ante iudicis sententiam restituere: quia lex 1. tit. 7. lib. 8. noua recopil. impedit dominij translationem; sic enim dicit, Mandamos, que quando los nuestros valallas nos vienen à servir à la guerra, que en tanto, que durare la guerra, y estuieren en nuestro servicio en ellano juguen dados, ni tablas, y qualquiere que alguna cosa ganare, sea tenido de lo tornar luego à aquel, à quien lo gano. Quod non tantum in fauorem militum, sed etiam in fauorem totius regni institutum est: nam si milites hinc ludo incuberent in bello, non possent ita comòde rebus bellicis vacare. Item exponerent se periculo perendi arma, & cetera bellica instrumenta. Hoc est contra Perez dicta l. 9. vers. sea tenido; vbi sentit non teneri restituere: & explicat dictam l. 1. vt teneatur reddere, si pars petierit coram iudice intra dies